

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

2013

Zdeňka Gloserová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

STĚHOVÁNÍ ROMŮ Z VYBRANÝCH LOKALIT JIHOČESKÉHO KRAJE DO
ZAHRANIČÍ A ZPĚT

Vedoucí práce: Mgr. David Urban, Ph.D.

Autor práce: Zdeňka Gloserová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: Čtvrtý

Forma studia: Prezenční

2013

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 3. dubna 2013

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Davidu Urbanovi, Ph.D. za cenné rady,
připomínky, trpělivost a metodické vedení práce.

Úvod:	6
1. Migrace Romů, hlavní vlny a cílová skupina migrujících z České republiky do zahraničí	8
1.1 Migrace	8
1.2 Migrační vlny Romů z České republiky do zahraničí.....	8
1.3 Odchod Romů jako zahraničně politický problém.....	9
1.4 Cílová skupina odcházejících Romů	11
2. Zaměstnatelnost Romů v České republice jako důvod odchodu	13
2.1 Důvody odchodu Romů.....	16
2.2 Diskriminace a pojmy My a Oni.....	17
3. Výzkum	23
3.1. Cíl výzkumu	23
3.2. Metodika výzkumu.....	23
3.2.1 Výběr respondentů	23
3.2.2 Náměty na rozhovor s odborníky:	26
3.2.3 Náměty na rozhovor s romskými respondenty:	27
3.2.4 Zkreslení výzkumu	27
3.3. Prezentace výsledků	28
4. Diskuze	38
4.1. Diskuze.....	38
Závěr	43
Seznam literatury	44
Seznam zkratk	46
Seznam příloh	47
Přílohy	48
Abstrakt	81
Abstract	82

Úvod:

Téma svojí bakalářské práce jsem si zvolila z toho důvodu, že problematika, která se týká romské menšiny na území České republiky, je aktuálním tématem. I s přihlédnutím k oboru, který studuji, a sice Sociální a charitativní práci, si myslím, že je zřejmé, proč jsem si vybrala téma, které se zaměřuje na Romy. Jedná se o cílovou skupinu sociální práce, se kterou jsem se několikrát během absolvování praxe měla možnost setkat. V souvislosti s Romy se hovoří o sociálních dávkách, evidencích na úradech práce, více méně se používají termíny, které romskou menšinu generalizují pouze v tom negativním slova smyslu. O pozitivních událostech v souvislosti s menšinou se příliš nehovoří. Proto mi přišlo poměrně zajímavé zaměřit se na oblast zkoumání, která se dotýká určité iniciativy ze strany romské menšiny, a sice vycestování do zahraničí.

Cílem této práce je zjistit, jaké byly důvody odchodu a následného návratu zpět do České republiky. Vybranými lokalitami mám na mysli oblast Českého Krumlova a Českých Budějovic, na které jsem se zaměřila hlavně z časových důvodů, kdy jsem s odborníky a rodinami v těchto oblastech vyhledávala především osobní styk při praktickém výzkumu. Získané informace jsem použila do praktické části své práce. Ne vždy to bylo možné uskutečnit, ale data jsem získávala hlavně osobními rozhovory, popřípadě jsem je získala emailovou korespondencí zprostředkovaně se sociálním pracovníkem mnou oslovené organizace. Práci mám členěnou na část praktickou a teoretickou.

Vzhledem k tomu, že se jedná poměrně o aktuální téma, neměla jsem k dispozici mnoho literárních zdrojů, snažila jsem se relevantní informace získat hlavně osobními rozhovory s odborníky, kteří se romskou menšinou zabývají ať už z teoretického či praktického hlediska. Získané informace jsou velmi cenné, ačkoliv se mnohdy jedná o subjektivní názory odborníků na dané téma. K ověření získaných dat jsem použila praktický výzkum a absolvovala rozhovory s vybranými Romy, kteří mají tu zkušenost, že emigrovali do zahraničí a následně se vrátili zpět. Zajímalo mě, jak vnímají situaci odchodu Romů samotní odborníci a jak své rozhodnutí odejít do zahraničí zdůvodňovali sami členové minoritní společnosti. Následně mě také zajímají důvody, které Romové uvádějí jako hlavní pro to, že se ze zahraničí vrátili a stejně tak názor odborníků. Tyto dva okruhy zjištěných informací budu posléze konfrontovat, ať už se získané výsledky

budou shodovat či rozcházet a použiji je jako výstup praktického výzkumu práce.

Mezi tištěné zdroje informací o problematice budu využívat dostupnou odbornou literaturu, monografie a sborníky týkající se romské menšiny, sociální práce, dále odborné časopisy a v neposlední řadě také internetové zdroje. Právě z důvodu aktuálnosti tématu, využívám v práci mezi zdroji také časopis *Romano vodi*, kde jsou uvedeny příběhy romských rodin, které odešly do zahraničí, ačkoli nejsou z jižních Čech a i přes to jsem tyto informace použila, abych využila maximální množství informací, které mám ke svému tématu práce k dispozici.

V bakalářské práci jsem se zaměřila na několik okruhů zkoumání, které souvisí s odchody Romů a následnými návraty, jako je celkové vyladění ve společnosti, hlavní období, kdy k odchodům docházelo, cílové země, kam Romové odcházeli, jakým způsobem se připravovali na cestu v oblasti sociální, rodinné, finanční apod., a proč se vrátili zpět do České republiky. Tyto okruhy zkoumání jsem vyhodnocovala v praktické části práce a na základě zjištěných údajů jsem vypracovala diskuzi a posléze také závěr práce.

V teoretické části používám jako cenné zdroje také názory mnou oslovených odborníků, kteří s romskou menšinou pracují v rámci sociální práce. Obrátila jsem se na 6 odborníků, a sice krajského koordinátora romských poradců Bc. Romana Slivku, romského koordinátora z Magistrátu města České Budějovice Mgr. Davida Kostohryze, vysokoškolskou pedagožku ze Zdravotně sociální fakulty (dále jen ZSF), Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích Mgr. Alenu Kajanovou Ph.D., sociální pracovníci ze Salesiánského střediska mládeže v Českých Budějovicích (dále jen SSMČB), Mgr. Veroniku Šimečkovou Ph.D., pracovníka v sociálních službách ze Salesiánského střediska mládeže v Českých Budějovicích Jana Horvátha a probačního úředníka z Probační a mediační služby ČR (dále jen PMS) z Českého Krumlova Mgr. et. Mgr. Jana Zábranského. Jejich názory na problematiku odchodu a následné návraty Romů do republiky v práci zohledňuji a jejich výroky používám jako citační zdroj. Všichni mnou oslovení odborníci souhlasili, že jejich názory mohu v práci citovat. Jejich souhlas s uváděním názorů v práci, byl vyjádřen na základě ústní dohody.

1. Migrace Romů, hlavní vlny a cílová skupina migrujících z České republiky do zahraničí

V této kapitole se zaměřím na pojem migrace a hlavní etapy, ve kterých docházelo k masivnímu odchodu Romů z republiky. Pojem migrace zohledňuji z toho důvodu, že odchody Romů byly migrací. Proto mi přijde podstatné v této souvislosti na pojem upozornit.

1.1 Migrace

Pojem migrace znamená změnu prostředí, za účelem získání živobytí, vyrovnání se nepříznivým životním podmínkám či řešení sociálních konfliktů. Migrace jako taková doprovází lidskou generaci od nepaměti, ačkoli se její podoba může obměňovat.¹ Migrace jako děj je něco pro člověka zcela přirozené, i dnes mnoho lidí odchází za lepšími podmínkami, ať už pracovními, či pouze jako hledání nového území k životu.²

Romové jsou v povědomí široké veřejnosti vnímáni jako kočovný národ, do tehdejší Evropy přišli z Indie v průběhu 14. století a později se rozšiřovali dále.³

1.2 Migrační vlny Romů z České republiky do zahraničí

Emigrace Romů z tehdejšího Československa probíhala během celých 90. let, ale až v roce 1997 se dostala do povědomí široké veřejnosti v důsledku upozornění médií na vzrůstající počet Romů, kteří emigrovali do Kanady a Velké Británie a tato skutečnost

¹ Srov. UHEREK, Zdeněk in HIRT, Tomáš (ed.), JAKOUBEK, Marek (ed.), *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: antropologická perspektiva: Migrace a formy soužití v cílových prostorech*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86473-83-X, s. 258.

² Srov. ROTHFUSZ, Jacquelin, DVOŘÁKOVÁ, Jitka et.al., *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Praha: TRITON, 2008. ISBN 978-80-7387-097-3, s. 19.

³ Srov. ŠTOLOVÁ, Eva in PEKÁREK, Pavel, *Romové - reflexe problému : soubor textů k romské problematice: Příchod Romů do Evropy*. Praha: Sofis: Pastelka, 1997. ISBN 80-902439-0-8, s. 52.

začala být vnímána jako *zahraničně – politický problém*.⁴

Historie Romů v České republice pamatuje dvě velké vlny migrace do zahraničí. První Romský exodus se uskutečnil právě v již zmíněném roce 1997, kdy věnovala vláda i široká veřejnost romské otázce delší dobu pozornost právě ve spojitosti s exodem.⁵

V roce 1997 se jednalo o celorepublikový exodus Romů do západních zemí a tomuto masovému odchodu Romů mohla pomoci také reportáž TV Nova, kdy romská obyvatelka vyzývala Romy, aby odcházeli a této její výzvy dostáli.⁶

Další etapou odchodu Romů do zahraničí je rok 2007, kdy Kanada obnovila bezvízový styk s Českou republikou. V současné době se dá říci, že probíhají tzv. malé, skryté vlny, kdy Romové migrují do zahraničí buď cíleně za svými příbuznými, kteří za hranicemi zůstali po emigraci v již zmíněných letech, nebo zkoušejí štěstí, aniž by tam někoho znali. Tyto odchody jsou však více promyšlené, nežli tomu bylo dříve.⁷

Co se samostatného odchodu Romů do zahraničí týče, vysokoškolská pedagožka ze ZSF říká, že se nedá jednoznačně určit, kdy odchody Romů začaly a kdy skončily. Je důležité jejich migrování chápat jako určitý proces, kdy i v minulosti docházelo k odchodům za lepšími podmínkami a podle jejího názoru stále odcházet budou. Upozorňuje na důležitý fakt, že se v médiích hodně poukazovalo na odchody, ale už velmi málo na to, že se do republiky vrací, případně že dochází k tomu, že rodiny odchází a vrací se v pravidelných intervalech.⁸

1.3 Odchod Romů jako zahraničně politický problém

Situace romské menšiny je v posledních letech velmi diskutovaná a sledovaná jak v České republice tak i jiných zemích Evropy. Jedná se o komplikované téma, ke kterému je mnohdy přistupováno emotivně a stereotypně.⁹

Vlna nelibosti a strachu, že budou Romové ve velkém migrovat, a to zejména do

⁴ srov. Informace pro učitele: Romové a emigrace. In: *Informace pro učitele: Romové a emigrace* [online]. 2002 [cit. 2012-02-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b02romove/20.pdf>>.

⁵ Srov. ŘÍČAN P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5, s. 79.

⁶ Srov. osobní rozhovor s Bc. Slivkou ze dne 10.10.2011 (Příloha II.).

⁷ Srov. osobní rozhovor s Mgr. Kostohryzem ze dne 6.10.2011 (Příloha I.).

⁸ Srov. osobní rozhovor s Mgr. Kajanovou Ph.D. ze dne 28.11.2011 (Příloha III.).

⁹ Srov. KOZLÍKOVÁ, D. *Romská otázka - překážka vstupu České republiky do Evropské unie?*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2001. ISBN 80-7330-001-X, s. 9.

Velké Británie, se objevila před vstupem České republiky do Evropské unie. Tento strach ze strany Spojeného království nebyl až tak neoprávněný, protože právě tam Romové již dříve žádali o azyl.¹⁰

Evropská unie (dále jen EU) klade velký důraz na dodržování práv a ochranu národnostních menšin jako jeden z předpokladů pro ty země, které chtějí vstoupit. Samotná EU však nemá jednotný koncept řešení na problematiku národnostních menšin a řešení nechává na samotných členských státech. Jak uvádí Daniela Kozlíková, romská problematika neznamena žádný problém v tom, aby vstoupila Česká republika do EU. Před vstupem České republiky ale EU požadovala, aby se situace Romů v republice změnila.¹¹

Je pravdou, že problematika Romů v České republice se stala běžně diskutovaným předmětem, který se probíral v zahraničně politických vztazích a na základě toho byl vypracován dokument, Koncepce Ministerstva zahraničních věcí ve vztahu k romské problematice.¹²

V této koncepci řeší vláda problematiku romské menšiny ze tří perspektiv: lidská práva, národnostní a sociokulturní perspektiva. Z hlediska lidských práv, kdy každý občan ČR, včetně Romů, může využívat individuální práva, která jsou zaručena Ústavou ČR a nesmí být z tohoto titulu diskriminován. Národnostní perspektiva, která vychází ze specifických práv národnostních menšin. Sociokulturní perspektiva pak vychází z pojetí romské komunity, kdy se tento pojem překrývá s pojmem národnostní menšina pouze zčásti, protože příslušník národnostní menšiny projevuje vůli být označován za příslušníka menšiny a aktivně se spolupodílet na rozvoji kultury typickou pro tu kterou národnostní menšinu. Ke komunitě je přiřazován téměř každý, kterého majoritní společnost jako příslušníka komunity označí.¹³

Stav masového odchodu Romů začala být vnímána jako zahraničně politický problém, který házel na Českou republiku a české občany neblahé světlo rasismu.

¹⁰ Srov. BALÁŽOVÁ, Jarmila. *Zbytečná hysterie v Evropské unii. Romano vodi : romská duše*. Březen 2004, II., 3, s. 6-7.

¹¹ Srov. KOZLÍKOVÁ, D. *Romská otázka - překážka vstupu České republiky do Evropské unie?*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2001. ISBN 80-7330-001-X, s. 57.

¹² Srov. *tamtéž*, s. 43.

¹³ Srov. Koncepce romské integrace. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. 14.3.2002 [cit. 2012-02-13]. Dostupné na WWW: <[http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/romska_otazka/index\\$2548.html?action=setMonth](http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/romska_otazka/index$2548.html?action=setMonth)>.

Zpočátku tomuto problému vláda nevěnovala příliš pozornosti, ale později se ukázalo, že nečinnost politiků situaci zjevně nevyřeší, a tak vláda vydala tzv. *Prohlášení vlády k současné situaci v romské komunitě*, ve kterém slibuje Romům, že se bude snažit všemi možnými a dostupnými prostředky jejich situaci zlepšit a udělat vše možné, aby se nikdo nemusel bát, z důvodu příslušnosti k minoritě.¹⁴

Vláda se v Prohlášení vyjadřuje k samotným odchodům Romů do zahraničí, jako k situaci znepokojující. Romskou menšinu vláda považuje za přirozenou součást naší společnosti, romskou kulturu berou jako veliký přínos pro naši zemi. V Prohlášení vláda vyzývá Romy k tomu, aby neodcházeli a začali s vládou spolupracovat, a aby aktivně zvolili své zástupce, kteří by ve vládě jednali s poslanci na prosazování různých opatření, týkající se romské otázky.¹⁵

1.4 Cílová skupina odcházejících Romů

Domnívám se, že je důležité poukázat na to, jací Romové z republiky odcházeli a to nejenom z důvodu toho, že zde může být patrný určitý rozpor, mezi názory odborníků a názory autorů publikací, ze kterých v práci vycházím.

Většinou se nejednalo o Romy, kteří by byli, závislí na sociálních dávkách. Jednalo se o ty, kteří si mohli dovolit zakoupit letenku, kteří se uměli alespoň nějakým způsobem domluvit v cizí zemi a zorientovat se natolik, že by mohli samostatně fungovat i mimo zemi, kterou znají. Jak píše Pavel Říčan v knize *S Romy žít budeme – jde o to jak: ...* “*může být emigrace dobrým řešením, i když pro romskou komunitu jako celek bude ztrátou, protože odcházejí především ti, kteří by mohli pro Romskou věc v ČR udělat nejvíce.*“¹⁶

Nicméně vysokoškolská pedagožka ze ZSF říká, že by odcházeli pouze ti, kteří by nějakým způsobem mohli na romskou problematiku v České republice významně reagovat. S určitou nadsázkou sama říká, odešli všichni možní, ... “*odešli i různí „degeši“ do Anglie.*“ Podle jejího mínění ti schopní Romové měli v zahraničí lepší výchozí podmínky a špatně na tom nebyly ani ty rodiny, kde odešel muž do zahraničí

¹⁴ Srov. ŘÍČAN P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5, s. 80.

¹⁵ Srov. Vláda České republiky. *Usnesení vlády České republiky* [online]. 29. října 1997 [cit. 2012-02-11]. Dostupné na WWW:

<http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/4AB277D7C79B9F38C12571B6006D1F2C>.

¹⁶ Srov. ŘÍČAN P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5, s. 80.

pracovat a v Čechách rodinu financoval.¹⁷

Podobný je také názor pracovníka v sociálních službách ze SASMCB, který říká, že odcházeli všichni možní příslušníci romské menšiny. Jeho názor na to, že by měla odcházet právě ta část Romů, která by mohla problematice minority pomoci je asi takový, že určitá „romská elita“ v republice spíš zůstala a přizivovala se na obyčejných Romech. Aktivita těchto, dle jeho slov, „*v uvozovkách dobrých lidí*“, jsou asi takové, že se snaží zviditelňovat v médiích, jak pomáhají, ale realita je zcela odlišná.¹⁸

Podle romského koordinátora z Magistrátu města České Budějovice, odcházela ta část Romů, která nebyla pasivní, aktivně se zajímala o své možnosti, zajistila si základní životní potřeby a svůj problém se snažila řešit. Většinou se jednalo o mladé rodiny či jejich členy, starší generace se k tomuto kroku neubírala. Dle jeho názoru se nedá říci, že by odešla ta část Romů, která by byla elitou v komunitě, ale jak říká: „...*část dělného jádra*.“ Zároveň ale upozorňuje na fakt, že masivní odjezdy mohly být způsobeny určitým davovým jednáním, kdy odjíždělo i více rodin najednou, aby si navzájem pomohli.¹⁹

Že za odchody Romů mohlo být určité davové jednání si myslí také vysokoškolská pedagožka ze ZSF, která sdílí ten názor, že odcházela ta část Romů, která byla už před odchodem do zahraničí lépe situovaná, nežli ostatní členové minority.²⁰

Romové žádající o azyl v zahraničí se odlišovali tím, že migrovali společně s rodinou a to může poukazovat na to, jak jsou rodinné vazby pro romskou menšinu důležité v jejich sociální organizaci.²¹ Charakteristická romská rodina se od klasické západní rodiny odlišuje tím, že dochází k soužití i několika generací a je výhradně patriarchální. Rom se s rodinou ztotožňuje, uznává základní pravidla, která jsou

¹⁷ Srov. osobní rozhovor s Mgr. Kajanovou Ph.D. ze dne 28.11.2011 (Příloha III.).

¹⁸ Srov. osobní rozhovor s Janem Horváthem ze dne 24.2.2012 (Příloha V.).

¹⁹ Srov. osobní rozhovor s Mgr. Kostohryzem ze dne 6.10.2011 (Příloha I.).

²⁰ Srov. osobní rozhovor s Mgr. Kajanovou Ph.D. ze dne 28.11.2011 (Příloha III.).

²¹ Srov. GUY, Will in JAKOUBEK, Marek, BUDILOVÁ, Lenka. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace: Význam rodinných vazeb pro migraci českých a slovenských Romů*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. ISBN 978-80-7325-178-9, s. 268.

v rodině dána.²²

Ona závislost na rodině je typická, protože Romové vytvářejí tzv. „*solidární sítě*“, ve kterých dochází ke vzájemné podpoře v oblasti finanční, jako určitá pojistka na období bez finančních příjmů, poskytují si mezi sebou jídlo či dočasné bydlení. Tato pomoc je běžným jevem obzvláště u ekonomicky slabých romských rodin, které nemají finanční úspory, které by jim sloužily jako záloha. To, že dochází k vytváření těchto „*solidárních sítí*“ je určitou odpovědí na politiku státu. Velmi chudé rodiny podléhají kolísání svých finančních příjmů, a bez pomoci rodiny by se členové ocitli až na hranici hladovění. Proto je zcela zřejmé, že tato forma zabezpečení ze strany rodiny je nezbytným krokem.²³

2. Zaměstnatelnost Romů v České republice jako důvod odchodu

Možnost získání zaměstnání je u Romů znatelně nižší než u členů většinové společnosti. Jen nevelká část Romů má stabilní pracovní poměr, či zaměstnání na živnostenský list. Hlavní příjmy těch Romů, kteří pracují, pocházejí pouze ze sezónních prací, či se pohybují na hranici legálnosti. Mezi ty hlavní příčiny, proč Romové hůře mohou najít zaměstnání je jejich nízký stupeň vzdělání. Asi 86 % Romů, kteří jsou zaregistrováni na úřadu práce, nemají dokončenou ani základní školu, nebo získali pouze základní vzdělání.²⁴

Skutečnost, že mají Romové horší postavení na trhu práce, než příslušníci většinové společnosti, pramení z historických souvislostí. V letech 1958 – 1988 byli Romové pokládáni za „*sociálně zaostalé občany cikánského původu*“. Specifičnost, která pramení z jejich etnické příslušnosti, měli zakázanou jí projevovat, a z toho důvodu se postupně vytrácela jejich tradiční kultura, jazyk a rozpadal se jejich

²² Srov. ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9, s. 138.

²³ Srov. HŮLOVÁ, Kateřina, STEINER Jakub in HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení: Romové na trhu práce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8, s. 92-93.

²⁴ Srov. GORNIÁKOVÁ, Anna et. al. in VYLITOVÁ, Romana (ed.). *Co se osvědčilo: Úspěšné romské projekty ve střední a východní Evropě: Situace romské menšiny v České republice*. Praha: Partners Czech, 2003. ISBN 80-239-0362-4, s. 24 - 25.

hodnotový systém. Romové se styděli za svou odlišnost a snažili se více připodobňovat členům většinové společnosti. Právě po listopadových událostech v roce 1989 se celková situace u Romů změnila. Sice byli uznáni jako romská národnost, čímž se jejich postavení ve společnosti značně zlepšilo, ovšem začalo docházet k tomu, že jejich socioekonomická situace byla o dost horší, většina Romů přišla o zaměstnání. Nejenom na základě těchto skutečností, špatná možnost získání zaměstnání, z důvodů pocitů nerovnoprávnosti, začali od roku 1997 Romové odcházet do zahraničí, Kanady, Británie, Německa a Belgie.²⁵

Probační úředník z Probační a mediační služby ČR (dále jen PMS ČR) v Českém Krumlově uvádí, že odcházejícím Romům: „... bylo společné, že jsou evidováni (příp. vyloučeni) na Úřadu práce, mají základní vzdělání a nemají ani pracovní zkušenosti.“²⁶ Mezi další příčinu toho, proč jsou Romové na trhu práce znevýhodněni, je fakt, který by mohl vycházet z jejich kulturních rysů a tradic, a sice zhoršená pracovní morálka, kdy jim dělalo problém docházet dlouhou dobu na jedno místo, nebo také pohodlnost Romů, kdy si zvykli v období socialismu, že jejich pracovní místo je stále pro ně, popřípadě nebylo obtížné najít novou pracovní pozici. K dalšímu znevýhodnění získání zaměstnání, je i špatná zdravotní kondice oproti příslušníkům většinové společnosti. Tento horší zdravotní stav je dán jednak tím, že starší Romové vykonávali mnohdy fyzicky náročné práce ve špatných podmínkách, mladí Romové mají velmi špatnou životosprávu, užívají lehké i těžké drogy anebo také ne vždy dodržují léčbu nařízenou lékařem.²⁷ Nutno podotknout, že užívání lehkých či těžkých drog a nedodržování léčby není pouze výsadou mladých Romů.

Co se týče zdravotního stavu, jsou tendence ze strany zdravotní politiky eliminovat určité sociální rozdíly, které by mohly mít za následek špatný či zhoršený zdravotní stav. Očekává se, že jednotlivé státy se budou snažit hledat sociální a finanční

²⁵ Srov. DAVIDOVÁ, Eva in VOJTOVÁ, Petra (ed). *Pohledy etnické marginalizace u Aboriginal People v Kanadě a Romů v České republice a Slovenské republice: Romové v České a Slovenské republice: Historicko-etnologický exkurs a současná dilemata*. České Budějovice: Jihočeský Inzert Expres. 2007. ISBN 978-80-7394-019-5, s. 23 – 24.

²⁶ Srov. emailová korespondence s Mgr. et Mgr. Zábranským ze dne 29.2.2012 (Příloha VI.).

²⁷ Srov. GORNIÁKOVÁ, Anna et. al. in VYLITOVÁ, Romana (ed.). *Co se osvědčilo: Úspěšné romské projekty ve střední a východní Evropě: Situace romské menšiny v České republice*. Praha: Partners Czech, 2003. ISBN 80-239-0362-4 s. 25.

rozdíly zdravotního stavu těch skupin, pro které je typické, že mají nižší socioekonomické postavení, nižší vzdělání, nebo také rizikový životní styl.²⁸

V České republice se prozatím neřeší potřeba snižovat rozdílnosti ve zdraví, pozornost se nevěnuje nerovnosti ve zdraví Romů a jiných etnických menšin. Objevuje se domněnka, že zdravotnický personál bude přistupovat k etnickým menšinám, v České republice, zejména k Romům s předsudky a jejich ochotné jednání poskytnout zdravotnickou službu bude do jisté míry těmito předsudky značně omezené.²⁹

Romská menšina v současné době je až mezi posledními zájemci o zaměstnání a z tohoto důvodu je zřejmé, že tvoří početnou skupinu nezaměstnaných osob. Právě z tohoto důvodu dochází k tomu, že jsou ve své podstatě závislí na sociálních dávkách od státu, čímž se výrazně projevuje prohlubující se sociální nerovnost.³⁰

Tento fakt, že Romové mají určité problémy se zaměstnatelností, může vést v České republice k tomu, že se potýkají s chudobou, ve které se necítí spokojení a usilují o to, aby žili na určité úrovni a disponovali materiálními statky. Finanční nouze je v České republice často dávána do souvislosti se znevýhodňováním určitých etnických menšin na pracovním trhu, vzdělávání, oblasti bydlení. U Romů se materiální bída může vysvětlit tak, že jsou navzájem závislí na sobě a své rodině. Žijí ze dne na den, neumí hospodařit s financemi, často se stává, že již druhý den po vyplácení sociálních dávek nemají finanční prostředky.³¹

V souvislosti s chudobou příslušníků romské menšiny se dá hovořit v České republice o *etnické chudobě*, o které by se dalo říct, že pramení z nízké úrovně kvalifikace, předsudečného vnímání Romů jako nespolehlivých pracovníků a tím jsou na trhu práce značně znevýhodněni. Toto znevýhodnění může zapříčínovat konflikty,

²⁸ Srov. NESVADBOVÁ, L., ELICHOVÁ, M., in DAVIDOVÁ, E. et. al. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice: Zdraví a zdravotní stav Romů*. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-428-5, s. 79.

²⁹ Srov. tamtéž, s. 80-81.

³⁰ Srov. KOVATS, M., in JAKOUBEK, M. *Cikáni a etnicita: Politika romské identity: mezi nacionalismem a chudobou*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-105-5, s. 189.

³¹ Srov. THÁLOVÁ, Lydie in RAICHOVÁ, Irena et. al. *Romové a nacionalismus?: Sociální problematika a Romové*. Brno: Muzeum romské kultury, 2001. ISBN 80-902476-9-5, s. 92-94.

vznikající mezi majoritou a minoritou.³²

Ačkoli je patrné, že mají Romové v České republice problematiku s pracovním uplatněním a tím pádem s celkovým finančním příjmem, je celkem zajímavé, jak odborníci vnímají skutečnost finančního zajištění rodiny před odjezdem do zahraničí. Romský koordinátor z magistrátu města České Budějovice uvádí názor, že často romské rodiny prodaly všechnen svůj majetek, který měly, aby si zajistily peníze na pořízení letenek či jízdenek. Uvádí, že mnohdy došlo i k tak krajní situaci, že rodina prodala městský byt, což je nezákonné.³³

Velmi podobně se na věc dívá také krajský koordinátor romských poradců, který uvádí názor, že Romové měli hromadně prodávat svůj osobní majetek, měli si brát finanční úvěry, aby měli na letenky či jízdenky a už nepřemýšleli nad tím, co by se stalo v případě, kdy by se měli vrátit zpět do republiky, protože by se jim v zahraničí nedařilo.³⁴

2.1 Důvody odchodu Romů

Jak již vychází z historie Romů, jedná se o kočovný národ a člověk myslící ve stereotypch by si mohl nesprávně říci, že kočovnictví mají Romové v genech. Do jisté míry se může jednat o pravdivou premisu, nicméně je potřeba se zamyslet, za jakých okolností migrovali a stále migrují Romové z České republiky do zahraničí. Nebylo by to tím, že by Romové pociťovali touhu kočovat, ale proto, jak vnímali své postavení v České republice, a jak k nim široká veřejnost přistupovala.

Důvody, které Romové udávali se různí, nedalo by se říci, že existuje nějaký společný hybatel, který by mohl za jejich hromadný odchod. Nicméně se domnívám, že důvody odchodu, které udávají literární prameny a také mnou oslovení odborníci na romskou problematiku ve vybraných lokalitách jihočeského kraje, by se daly shrnout do několika celků.

Jednou z mnoha příčin, proč se Romové rozhodli, že opustí mnohdy své kořeny a rodnou zemi byl fakt, že se cítili diskriminováni z hlediska uplatnění, získání práce a možnosti uživit vlastní rodinu. Tato diskriminace na trhu práce byla jednou z hlavních

³² Srov. MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-61-3, s.55.

³³ Srov. osobní rozhovor s Mgr. Kostohryzem ze dne 6.10.11 (Příloha I.).

³⁴ Srov. osobní rozhovor s Bc. Slivkou ze dne 10.10.2011 (Příloha II.).

příčin, proč se uskutečnil exodus Romů roku 1997.³⁵

Tehdejší prezident republiky Václav Havel na podzim roku 1997 odpověděl novinářům na jejich dotazy, že zaměstnavatel, který si může vybrat mezi Romem a bílým, běžně si vybere bílého, aniž by to někde veřejně přiznal. Jsou známy i ty případy, kdy nezaměstná raději nikoho, i když je jediným uchazečem Rom.³⁶

Nejenom diskriminace na trhu práce, kdy zde můžeme hovořit o institucionálním rasismu, kdy samy instituce tvoří určité překážky v oblasti vzdělání, ekonomické či jiné rovnoprávnosti s většinovou společností, ale diskriminace obecně je hlavní příčinou, kterou uvádějí jak odborníci, ale také média, k tomu, že Romové odcházejí do zahraničí. Právě diskriminace, se kterou jsou Romové fakticky, ale i historicky konfrontováni, jak od jedinců, skupin či celé společnosti, napomáhá k tomu, že se problémy mezi majoritou a minoritou začínou prohlubovat a mohou vygradovat až do extrémů v podobě sociální patologie. Dalším z mnoha důvodů může být takzvané *metakomunikační odmítání*, kdy v osobním styku je osoba vůči příslušníkovi romské menšiny více či méně viditelně nepřátelská a toto nepřátelství se může projevat jak verbálními tak v tom nejkrajnějším případě, násilnými fyzickými projevy.³⁷

Obzvláště pak v dnešní době, kdy je otázka Romů v České republice řešena celkem často, Romové jsou velmi vnímaví vůči určitým námětům, jako je rasismus, pocit ohrožení a jistoty. Názor člena majoritní společnosti je na romskou menšinu téměř shodný v tom, že jsou nezaměstnaní, ničí byty a přispívají ke zvýšené kriminalitě. Názor Roma na většinovou společnost ale také není nijak příznivý, právě naopak, často Romové sdělují, že pocítují ze strany majority diskriminaci, byrokratické jednání úřadů a také vysokou nezaměstnanost.³⁸

2.2 Diskriminace a pojmy My a Oni

V této kapitole se zaměřím na pojmy diskriminace a členění pojmů My a Oni z toho důvodu, že právě diskriminace romské menšiny jako taková, přiměla řadu Romů

³⁵ Srov. VRÁBELOVÁ, Marie. U nás nemohl uživit rodinu, raději emigroval. In: *Romové v České republice: Romské vysílání "O Roma vakeren" - "Romové hovoří"* [online]. 11.7.2008 [cit. 2011-11-13]. Dostupné na WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/22025#2>>.

³⁶ Srov. ŘÍČAN P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5, s. 71.

³⁷ Srov. ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9, s. 155.

³⁸ Srov. tamtéž, s. 147.

k tomu, aby odjeli do zahraničí. Pojmy „My a Oni“, tak jak je užívá Zygmunt Bauman³⁹, mohou podle mého názoru jasně ilustrovat, jak vypadá situace mezi majoritou a minoritou, respektive, proč dochází ke konfliktům mezi oběma skupinami.

Co chápat pod pojmem diskriminace? Jedná se o poškozování lidí, kteří jsou příslušníci nějakého uskupení počínáním založené na úřední povaze. Diskriminace se může dopustit číšník, který nechce obsloužit hosta, ale také třeba zaměstnavatel, který nezaměstná člověka z důvodu jeho etnické, náboženské či jiné příslušnosti.⁴⁰

Na základě fyzického vzhledu, kdy nejčastěji je toto hodnoceno barvou pleti, můžeme identifikovat člověka cizí skupiny. Díky této identifikaci se ostatní řídí předpokladem, že rozdílné vzezření souvisí i s konkrétní kulturou a odlišný vzhled tak upozorňuje na cizí původ.⁴¹

Proč ale vůbec k něčemu takovému, jako je pocit diskriminace, strach o vlastní život a fakt, že si Romové mysleli, že v zahraničí se jim otevrou nové možnosti, dojde? Vysvětlení bych viděla v pojetí sociologickém, a sice ve vnímání rozdílu mezi pojmy My a Oni. Celkem často můžeme slyšet v médiích a číst v denním tisku vyjádření ze strany široké veřejnosti k Romům, jako o těch, oněch apod. V sociologii se odlišnost mezi pojmy „My a Oni“ vyjadřuje jako odlišnost mezi vlastní a cizí skupinou. Tyto protikladné postoje by bez sebe nemohli existovat. Nemůžeme se cítit součástí vlastní skupiny, aniž bychom si nějak neuvědomovali přítomnost skupiny odlišné. Toto rozdělení využívá jedinec k tomu, aby uměl odlišovat mezi svými, poctivými a těmi, kteří nectí žádný řád a vzpírají se všem řádům.⁴² Lidé mají tendence odlišovat od sebe to dobré a špatné, řád a chaos, stejně tak i „MY a ONI“.

Uvnitř vlastní skupiny hledají lidé pocity bezpečí a jistoty, to co stojí mimo, toto bezpečí narušuje a je proto vnímáno jako něco nežádoucího.⁴³ Právě díky tomuto rozdělení může docházet ke konfliktům mezi oběma skupinami, i díky tomu, že

³⁹ Srov. BAUMAN, Z. *Myslet sociologicky: netradiční uvedení do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2004. ISBN 80-86429-28-8, s. 59.

⁴⁰ Srov. ŘÍČAN P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5, s. 71.

⁴¹ Srov. TESAŘ, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-097-9, s. 35.

⁴² Srov. BAUMAN, Z. *Myslet sociologicky : netradiční uvedení do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2004. ISBN 80-86429-28-8, s. 44-45.

⁴³ Srov. TESAŘ, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-097-9, s. 65-66.

Romové patří k národnostní menšině v české společnosti. O konfliktu na této úrovni můžeme hovořit tehdy, kdy některá ze stran chápe rozpor právě skrze etnické cítění. Ta, která skupina tak vnímá svou etnickou příslušnost a druhé skupině připisuje identitu jinou, podle jejího hodnocení pro tuto skupinu samozřejmou, přestože to tak reálně být nemusí. Pokud bychom se chtěli na etnický konflikt podívat ještě hlouběji, můžeme říci, že samotný konflikt je pouze doprovodným jevem určitého vyladění ve společnosti, ať už politického či sociálního a nemusí se tyto konflikty s tím etnickým nutně krýt.⁴⁴

Rozdělení na „MY a ONI“ mi evokuje to, jak přistupuje česká veřejnost k Romům. Právě jako k té „sebrance“, která nectí řád. Do skupiny My jsme Romy v žádném případě nepřijali. Je ale pravdou, že ani Romové nás nepřijali do své skupiny Oni. Napadá mě, že toto dělení My a Oni může mít za následek mimo jiné i to, že se Romové mohli cítit diskriminováni a to nejen na trhu práce.

Nicméně touha patřit do nějaké skupiny není ničím výjimečným, utváří tak v člověku *sociální identitu*, zároveň ale člověk pociťuje *osobní identitu*, díky které se ve skupině dokáže odlišovat.⁴⁵

Z historie Romů víme, že v Indii patřili do kastovního systému až úplně na nejnižší úroveň, byli to tzv. nedotknutelní, nemohli se tedy dotknout nikoho z vyšší kasty. Ve společenském postavení Romů byly už v Indii rozdíly. Kastovnictví jim bránilo všude, kde kočovali, spojit se s ostatním obyvatelstvem.⁴⁶ Z této informace vyplývá, že odlišnost Romů je zakotvená daleko v jejich historii a nejedná se o problém moderní doby, ale může to korelovat se sociologickým pojetím My, Oni.

K rasové diskriminaci Romů, jako jednoho z mnoha důvodů odchodu do zahraničí, která je hojně v literatuře a médiích uváděna, se příliš nepřiklání vysokoškolská pedagožka ze ZSF. Myslí si, že hlavní příčinou odchodu do zahraničí je vidina lepších sociálních a ekonomických podmínek, která je patrná i v historii, kdy Romové odcházeli za lepšími podmínkami i v minulosti. Tuto migraci v současné době nazvala ekonomickou migrací, sama se nesečkala s nikým, kdo by byl přímo diskriminován, byl obětí rasisticky motivovaného útoku a z toho důvodu odešel. Na druhou stranu připouští, že pokud odcházejí za hranice, aby získali práci, je nutné se zamyslet, zda samotný fakt, že v České republice práci nemají, může být důsledkem

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 37.

⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 53.

⁴⁶ Srov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2003. ISBN 80-86429-19-9, s. 141.

diskriminace, která by tak byla v počátku.⁴⁷

Podobný je také názor probačního úředníka z PMS ČR z Českého Krumlova, který se domnívá, že v důsledku vysoké nezaměstnanosti na Krumlovsku, mohou romské rodiny migrovat za lepšími podmínkami, vidinou lepší ekonomické situace, protože jak sám podotýká, ... *“nelze se divit, že pocit Romů, že nedostávají práci kvůli tomu, že jsou Romové, je v mnoha případech oprávněný.”*

Zároveň upozorňuje na problematiku nízkého vzdělání a malých pracovních zkušeností některých Romů, stejně tak jako na ty Romy, kteří nejsou vzdělání, ale díky svému přístupu k práci si jí našli a udrželi.⁴⁸

Jako příklad, kdy romská rodina odjela do zahraničí, konkrétně do Anglie, s vyhlídkou lepších ekonomických podmínek, poslouží článek ze serveru www.romanovodori.cz s názvem *Do Anglie! Za lepším životem...*, ve kterém žák ze základní školy v Chánově, Roman Šváb, popisuje návštěvu svých příbuzných v Anglii, kam odešli i přes to, že v České republice byli sice zaměstnaní, ale za minimální mzdu. Jak sám píše: *„Do Anglie odešli příbuzní před sedmi lety, aby se jim lépe žilo.“* Popisuje, že najít práci příbuzným nedělalo problém, teta měla pracovat jako uklízečka, strýc potom rozvážel jídlo, jejich děti nastoupily bez problémů do místní školy. Sami chtěli v Anglii zůstat, protože byli z tamních podmínek nadšení, ale velkým problémem se jim stala jazyková bariéra, kdy neuměli jazyk, a tak vidina získat zaměstnání byla mizivá. Otec rodiny však zůstal v Anglii půl roku, aby vydělal peníze, které přivezl zpátky do Čech a rodině tak finančně přilepšil.⁴⁹

Na druhou stranu Alžběta Trojanová v publikaci Tatjany Šiškové Menšiny a migranti v České republice uvádí, že chápání migrace Romů do zahraničí je generalizováno právě jako ekonomická migrace a také snaha dosáhnout lepšího života. Ona sama v již zmíněné knize, v kapitole Rozhovory s Romy, kteří požádali o azyl ve Velké Británii, absolvovala rozhovory s migrujícími Romy a poukázala tak na fakt, že ne vždy se jedná právě o ekonomickou migraci, ba právě naopak.⁵⁰

⁴⁷ Srov. osobní rozhovor s Mgr. Kajanovou Ph.D. ze dne 28.11.2011 (Příloha III.).

⁴⁸ Srov. emailová korespondence s Mgr. et. Mgr. Zábranským ze dne 29.2.2012 (Příloha VI.).

⁴⁹ Srov. DO ANGLIE! ZA LEPŠÍM ŽIVOTEM... *Romani vod'ori, časopis pro multikulturní mládež* [online]. 10.02.2012, [cit. 2012-02-15]. Dostupné na WWW: <http://www.romanovodori.cz/clanky/do-anglie-za-lepsim-zivotem/>.

⁵⁰ Sov. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9, s. 165.

Podle pracovníka v sociálních službách z SASMCB jsou to nejčastější 3 důvody, o kterých si myslí, že stojí za odchody Romů do zahraničí, zejména z Českých Budějovic. První důvod je, že odcházeli za rodinou, která v zahraničí pobývala, druhý důvod je ekonomický a ten třetí potom to, že Romy v České republice ... *“všechny házej do jednoho pytle.”* Nejvíce se přiklání k ekonomickým důvodům odchodu.⁵¹

Sociální pracovnice ze SASMCB má obdobný názor na tzv. „házení všech do jednoho pytle“, stejně jako pracovník v sociálních službách, a její názor na důvody odchodu Romů je jednoznačný. Myslí si, že odcházeli hlavně proto, aby se dovolali nějakého práva, což se v České republice neděje. Sama to vidí z praxe, kdy příslušníci romské menšiny vystudují střední i vysokou školu, tak je majorita vnímá jako Roma a kvůli jejich odlišnosti jsou majoritou odsouváni na okraj společnosti. Dále si myslí, že odcházejí také za pracovními příležitostmi, protože tady v podstatě nemají mnoho šancí pracovat v jiných odvětvích než v dělnických či jiných. Na odchody Romů se ale dívá ze dvou pohledů, kdy z jednoho hlediska vnímá velmi pozitivně tu možnost Romů odjet z republiky a začít nový život v zahraničí, ale také poukazuje na důležitou věc, že v odchodech nevidí řešení a nic se tím v podstatě nevyřeší pro celou jejich komunitu, která v republice zůstala.⁵²

Názor probačního úředníka na důvody odchodu jsou takové, že rodiny odešly za vidinou změny vlastního života, či také jako podlehnutí sociálního tlaku, kdy v určitém období odcházelo více rodin, a připouští možnost závisti vůči členům rodiny, kteří již za hranicemi žijí a svůj pobyt si chválí.⁵³

Krajský koordinátor romských poradců poukazuje na skutečnost, že za odchody Romů do zahraničí mohou mimo jiné i útoky tzv. hnutí skinhead, kdy se Romové i z jižních Čech oprávněně báli o svůj život.⁵⁴

Příkladem, kdy odešel člen romské komunity s celou svojí rodinou do zahraničí, konkrétně do Velké Británie z důvodu rasově motivovaného útoku, je příklad pana Ladislava Baláže z Orlové na Karvinsku, který emigroval roku 1998. Bylo to z toho důvodu, že byl napaden jeho kamarád neonacisty a tento útok skončil jeho smrtí. Pan Baláž byl tehdy předsedou *Romské občanské iniciativy v Orlové* a snažil se tento útok

⁵¹ Srov. osobní rozhovor s Janem Horváthem ze dne 24.2.2012 (Příloha V.).

⁵² Srov. osobní rozhovor s Mgr. Veronikou Šimečkovou Ph.D. ze dne 27.2.2012 (Příloha IV.).

⁵³ Srov. emailová korespondence ze dne 29.2.2012 (Příloha VI.).

⁵⁴ Srov. osobní rozhovor s Bc. Slivkou ze dne 10.10.2011 (Příloha II.).

řešit, účastnil se vyšetřování celé události a usiloval o tvrdé potrestání viníků, kterého se ovšem nedočkal, a tak i s celou rodinou emigroval.⁵⁵

Ne jinak tomu bylo i v případě Petra Toráka a jeho rodiny, která emigrovala do Anglie po roce 1999, kdy se on sám a jeho matka stali obětí útoku skinheadů. Před tímto incidentem se s rasismem nesetkali. Petr Torák vystudoval bez problémů střední školu, jeho rodiče pracovali, a tak byli po této radikální události rozhodnutí, že z České republiky odjedou.⁵⁶

⁵⁵ Srov. ČOPAJKOVÁ, K. *Do Anglie a zpět. Romano vodi: romská duše*. Květen 2010, VIII, 5.

⁵⁶ Srov. ONDOVÁ, S. *Chtěl jsem zemi, která mi toho tolik dala, vrátit něco zpět. Romano vodi: romská duše*. Červenec/Srpen 2008, VI, 7-8, s. 14-16.

3. Výzkum

3.1. Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké důvody uvádějí Romové k tomu, že odešli z České republiky do zahraničí a zpět.

Okruhy byly náměty na rozhovor a zaměřovaly se na to, kdy k odchodům docházelo, zda odcházela celá rodina či jednotlivci, za kým odcházeli a do jakých zemí a také jakým způsobem si obstarávali peníze na cestu a řešili zde zanechaný majetek, pokud nějaký měli.

Osobní rozhovory, které se týkají odchodu Romů do zahraničí, jsem absolvovala také s odborníky, kteří pracují s romskou menšinou, v pracovním styku se členy menšiny přicházejí denně do kontaktu. Informace od nich jsem použila do své práce jako cenné zdroje, které popisují jejich názory na odchod Romů z mnou vybraných lokalit jihočeského kraje do zahraničí a jejich následného návratu. Okruhy otázek, které jsem pokládala odborníkům, korelovaly s těmi okruhy, které jsem kladla posléze romským respondentům všech věkových kategorií, abych získaná data mohla podrobit komparaci.

3.2. Metodika výzkumu

Pro výzkum do své bakalářské práce jsem zvolila kvalitativní formu výzkumu. Hlavním smyslem bylo zjistit, jaké důvody odchodu a návratu uvádějí sami mnou oslovení romští respondenti, kteří do zahraničí odešli, a jak vnímají důvody stěhování Romů z vybraných lokalit jihočeského kraje do zahraničí a zpět odborníci, kteří se v každodenním profesním životě se členy romské komunity setkávají.

3.2.1 Výběr respondentů

Celkem jsem oslovila 6 odborníků, a sice krajského koordinátora romských poradců Bc. Romana Slivku, romského koordinátora z magistrátu města České Budějovice Mgr. Davida Kostohryze, ale také vysokoškolskou pedagožku z Českých Budějovic Mgr. Alenu Kajanovou Ph.D., sociální pracovníci ze Salesiánského střediska mládeže v Českých Budějovicích Mgr. Veroniku Šimečkovou Ph.D., pracovníka v sociálních službách ze Salesiánského střediska mládeže v Českých Budějovicích Jana Horvátha

a probačního úředníka z Probační a mediační služby ČR z Českého Krumlova Mgr. et. Mgr. Jana Zábranského.

Nejprve jsem se obrátila na Krajský úřad v Českých Budějovicích, poté na základě doporučení krajského koordinátora romských poradců Bc. Slivky, jsem oslovila Magistrát města České Budějovice, konkrétně Mgr. Kostohryze, který mě odkázal na Mgr. Kajanovou Ph.D. Ta mi doporučila kontaktovat Salesiánské středisko dětí a mládeže v Českých Budějovicích, konkrétně Mgr. Šimečkovou Ph.D. a pracovníka v sociálních službách Jana Horvátha. Probační a mediační službu ČR v Českém Krumlově, konkrétně Mgr. et. Mgr. Zábranského, jsem kontaktovala z vlastní iniciativy, protože jsem s ním spolupracovala během své praxe ve druhém ročníku studia na Teologické fakultě. Další organizace jsem neoslovila z toho důvodu, že se získané výpovědi začaly opakovat a také proto, že samotný sběr dat byl náročný s přihlédnutím k doslovnému přepisu rozhovorů.

Rozhovory s odborníky jsem absolvovala zejména na jejich pracovišti, kam jsem docházela po předchozí emailové domluvě, a v průměru trvaly kolem 30-45 minut, dle konkrétní situace. Schůzky probíhaly v průběhu října a listopadu roku 2011 a poté v únoru 2012. S oslovenými odborníky jsem prodiskutovala svoje téma a informace jsem získávala hlavně formou polostrukturovaných rozhovorů, které jsem zaznamenávala na diktafon a posléze jsem nahrané rozhovory přepisovala. Okruhy otázek jsem postavila tak, aby korespondovaly s okruhy, které jsem pokládala romským respondentům.

Tito odborníci mi doporučili konkrétní romské rodiny, předali mi na ně kontaktní údaje a já se již s konkrétními romskými respondenty domlouvala na osobních setkáních. Romských respondentů bylo v celkovém počtu 7, přičemž 4 z těchto respondentů jsou z Českých Budějovic a rozhovory byly uskutečněny osobně. Tři z těchto respondentů jsou z Českého Krumlova. Osobní rozhovory s romskými respondenty probíhaly v únoru 2012 a byly odlišné od rozhovorů s odborníky. Trvaly v průměru 30 minut, dle konkrétní situace i déle. Setkávala jsem se s nimi většinou v jejich přirozeném prostředí domova, s jedním z respondentů to bylo mimo jeho stálé bydliště, a sice s respondentem č. 5, který ho v současné době nemá. Rozhovor jsem s ním proto uskutečnila v kanceláři na magistrátu města České Budějovice. U dvou respondentů jsem na schůzku přišla v doprovodu pracovníka v sociálních službách, který se domníval, že bude lepší, aby mne uvedl osobně, aby tak předešel případnému

odmítnutí některého respondenta, poskytnout mi rozhovor. Jeden mnou oslovený respondent, se kterým jsem se telefonicky domluvila na osobním setkání, pak na místo, kde jsme se měli setkat, bohužel nedorazil a již mi neodpovídal na telefonní hovory. K tomu, abych získala informace od romských respondentů, jsem použila také techniku polostrukturovaného rozhovoru, držela jsem se mnou stanovených okruhů, které mi poskytly osnovu k námětům na rozhovor. Informace jsem poté shrnula do krátké kazuistiky a to z toho důvodu, že romští respondenti odmítli, abych si jejich výpovědi nahrávala. Kazuistiku toho kterého respondenta jsem shrnula tak, aby zde byly zahrnuty všechny okruhy, kterých jsem se držela a korespondovaly tak se stejnými okruhy, na které jsem se ptala odborníků. Z toho je patrné, že získaný přepis rozhovorů není doslovný, na rozdíl od rozhovorů odborníků. Romští respondenti z Českého Krumlova neprojevili zájem o osobní setkání, takže rozhovory s nimi byly uskutečněny zprostředkovaně Mgr. et. Mgr. Zábranským, se kterým jsem komunikovala prostřednictvím emailu (viz. Příloha VI.).

Město České Budějovice a Český Krumlov jsem volila proto, že pro mne byla časově nejlépe dostupná a zároveň mi z tohoto hlediska poskytovala nejlepší možnost, jak provést s těmito respondenty osobní rozhovor, i když se v závěru ukázalo, že romští respondenti z Českého Krumlova se mnou hovořit nechtěli.

Odborníky i romské respondenty jsem obeznámila s tím, z jakého důvodu jsem se s nimi chtěla setkat a na co se jich budu ptát. Zejména romským respondentům jsem vysvětlila, že informace, které od nich získám, budou anonymní a budou použity čistě pro účely méjí bakalářské práce. Okruhy, kterými jsem se zabývala, jsem se snažila koncipovat tak, aby vycházely z teoretické části práce.

3. 2. 2 Náměty na rozhovor s odborníky:

A. Doba a místo odchodu

1. Kdy Romové odcházeli do zahraničí?
2. Jaké byly cílové země, kam Romové odcházeli?

B. Sociální síť

3. Odcházeli do zahraničí za někým, kdo už v zemi byl?
4. Odešli do zahraničí jednotlivci, nebo celá rodina?
5. Jaký je Váš názor, že odcházela „romská elita“?

C. Majetková a finanční situace

6. Jakým způsobem řešili Romové majetek, který zde zanechali?
7. Jak si zajišťovali peníze na cestu?

D. Důvody odchodu a zpětného návratu do České republiky

8. Z jakého důvodu odešli Romové do zahraničí?
9. Proč se vrátili zpět do České republiky?

Romských respondentů jsem se ptala na 4 okruhy, ve 3 z těchto okruhů byly 2 otázky, v posledním pak 3 a celkem bylo otázek 9. O hlavní období, ve kterém Romové odcházeli z Českých Budějovic a Českého Krumlova do zahraničí jsem se zajímala proto, abych měla představu o tom, zda Romové z těchto lokalit odcházeli s první vlnou, která byla de facto celorepubliková, a sice v letech 1997 až 1999. Mezi další okruh jsem zařadila cílové země, kam měli Romové z vybraných lokalit jihočeského kraje odcházet. Podstatným okruhem, na který jsem se dotazovala, bylo, zda Romové odcházeli do zahraničí za někým, koho znali, nebo zda se rozhodli odejít zcela sami do neznámého. Dalším okruhem, na který jsem se dotazovala, byl majetek respondentů, který zanechávali v republice a samozřejmě také to, jakým způsobem si zajišťovali finanční prostředky na cestu, kdy jsou pohledy odborníků a zkušenosti samotných rodin v tomto ohledu celkem zajímavé. Mezi další okruh otázek patřil můj dotaz na to, z jakého důvodu se respondent ze zahraničí vrátil zpět, abych získala představu, jakým způsobem dokázal v zahraničí žít. Těmito okruhy a otázkami jsem se doptávala romských respondentů.

3. 2. 3 Náměty na rozhovor s romskými respondenty:

A. Doba a místo odchodu

1. Kdy jste odcházel do zahraničí?
2. Jaké byly cílové země Vašeho odchodu?

B. Sociální síť

3. Odcházel jste za někým, kdo už v zemi byl?
4. Odešel jste sám, nebo s celou rodinou?

C. Majetková a finanční situace

5. Jakým způsobem jste řešil majetek, který jste zde zanechal?
6. Jak jste zajišťoval peníze na cestu?

D. Důvody odchodu a zpětného návratu do České republiky

7. Z jakého důvodu jste do zahraničí odešel?
8. Jak dlouho jste byl v zahraničí?
9. Proč jste se vrátil zpět do České republiky?

3. 2. 4 Zkreslení výzkumu

Domnívám se, že kvalita získaných dat od romských respondentů mohla být z části zkreslená určitými faktory, které jsem já sama nemohla úplně ovlivnit, i když jsem vlastním přičiněním mohla alespoň z části k určitému zkreslení přispět.

V první řadě bych přihlédla k tomu, že výzkum byl zkreslen už jen tím, že romští respondenti byli vybráni na základě úsudku odborníků. Nedělala jsem kvantitativní formu výzkumu, chtěla jsem získat autentické výpovědi, nicméně jsem tyto výpovědi získala od těch respondentů, o kterých se odborníci domnívali, že by byli vhodní. Právě jejich subjektivní výběr je dle mého názoru tím, co mohlo napomoci ke zkreslení výzkumu.

Na kvalitu získaných dat mohlo mít vliv místo, kde k rozhovorům docházelo. Jinak se respondenti, dle mého názoru, chovali ve svých domovech, kde jsem byla pouze já, jinak se mohl projevat ten respondent, se kterým jsem dělala rozhovor v kanceláři romského koordinátora.

Myslím si, že dalším faktorem, který se mohl podepsat na zkreslení výpovědi

respondentů, bylo to, že jsem ke dvěma rodinám nepřišla sama, ale v doprovodu pracovníka v sociálních službách, který mohl, ale také nemusel, působit jako rušivý element. Je pravda, že do rozhovorů vstupoval s vlastními postřehy, které jsem vesměs nevnímala negativně, ale přes to jsem si uvědomovala, že na základě jeho iniciativy může dojít ke zkreslení odpovědí.

Emailovou korespondenci s probačním úředníkem jsem uvítala z toho důvodu, že to byla možnost, jak získat alespoň nějaké informace od romských respondentů z oblasti Českého Krumlova, ale musím podotknout, že těmto informacím chybí určitá autentičnost, kterou jsem mohla pozorovat vždy, když jsem rozhovor vedla sama. Právě proto emailovou korespondenci vnímám jako další činitel zkreslující výzkum.

V neposlední řadě bych uvedla, že na samotný výzkum a jeho zkreslení měl, dle mého názoru, určitě vliv i můj subjektivní postoj, a to jak k samotné menšině, tak ale také k jednotlivým respondentům. Musím podotknout, že po zkušenosti se sběrem dat v rodinách, jsem byla velmi příjemně překvapena a uvědomovala jsem si, že moje pozitivní zkušenost je poměrně silná a mohla by se také promítnout do této práce.

3.3. Prezentace výsledků

Vzhledem k tomu, že pro tuto práci je zásadní zjistit, jaké byly důvody stěhování Romů do zahraničí z vybraných lokalit jihočeského kraje a zpět, budu v této kapitole vycházet z toho, co mi sdělili mnou oslovení konkrétní respondenti. Nebudu zde prezentovat samotné výsledky rozhovorů absolvované s odborníky, pouze některé bych využila jako doplňující, či dokreslující informace. Výsledky budu prezentovat dle jednotlivých okruhů, dle kterých jsem se ptala romských respondentů a připojím jejich výpovědi tak, jak jsem je sepsala do určitého shrnutí. Výpovědi romských respondentů žádným způsobem nehodnotím z hlediska jejich správnosti, informace použiji tak, jak mi byly sděleny a neberu je jako zobecnění celkové situace, která existuje na jihu Čech. Data vyhodnotím dle jednotlivých okruhů a doplním je přímými výpověďmi odborníků pro názornou ilustraci. K výpovědím přistupuji jako k informacím od konkrétních osob s konkrétní zkušeností.

Okruh A: Doba a místo odchodu

Odpovědi na otázku, která se týkala doby odchodu, jsou u respondentů odlišné, nedá se říci, že by odcházeli všichni ve stejném roce, ale spíš v podobném období, jak je vidět v tabulkách.

Tab. č. 1 Rok odchodu

Český Krumlov

Respondent č.	Rok odchodu
1	2007 - 2009
2	2007 - 2009
3	2007 - 2009

Tab. č. 2 Rok odchodu

České Budějovice

Respondent č.	Rok odchodu
4	2004
5	2004
6	1999, 2002, 2008
7	1999

Co se místa odchodu týče, dochází k tomu, že jsou výpovědi celkem podobné, k rozdílnosti nedochází v takové míře. Respondenti nejčastěji odcházeli do Anglie, ale také do Irska či Kanady, viz tabulky.

Tab. č. 3 Místo odchodu

Český Krumlov

Respondent č.	Místo odchodu
1	Anglie
2	Anglie
3	Anglie

Tab. č. 4 Místo odchodu

České Budějovice

Respondent č.	Místo odchodu
4	Anglie
5	Irsko
6	Anglie, Irsko, Kanada
7	Anglie

Jak je vidět, cílová země Anglie je velmi populární mezi mnou oslovenými respondenty. Proč tomu tak je, bude možná patrné z dalších odpovědí respondentů.

Okruh B: Sociální síť

Respondenti se k tomuto okruhu vyjadřovali na základě své individuální zkušeností a dle aktuální životní situace, ve které se nacházeli. Je tedy zřejmé, že zde bude docházet k rozdílnostem v tom, za kým do zahraničí odcházeli a také v tom, kdo všechno v rámci rodiny do zahraničí odjel. Respondentka č. 1 odcházela do Anglie se svým přítelem a dcerou. Přítel měl v Anglii část širší rodiny a zanechal v Čechách svou nejbližší rodinu. Respondentka č. 2 odcházela do zahraničí sama, ale za přítelem, který byl pryč již nějakou dobu, na rozdíl od respondenta č. 3, který odešel také sám, aniž by v cílové zemi někoho znal a v Čechách nechal manželku a děti, protože s ním nechtěli odejít. Respondentka č. 4 odešla do zahraničí s otcem za jeho sestrou. Respondentka č. 5 odešla do zahraničí s manželem a dětmi, nicméně nejbližší rodinu nechala v Čechách, v zahraničí nikoho neznali. Respondent č. 6 odešel v obou případech emigrace ze zahraničí s nukleární rodinou. Ve dvou případech odcházela rodina do zahraničí zcela sama, aniž by v zahraničí měla příbuzného, ale během třetího odchodu do zahraničí odcházeli za širší rodinou manželky respondenta. Respondent č. 7 odešel se svými dětmi ke svému známému, který mu poskytl zázemí v začátku svého pobytu v cizině. Převážná většina respondentů odcházela do zahraničí s rodinou (respondent č. 1, 4, 5, 6 i 7). Ostatní respondenti odešli za hranice sami. (respondent č. 2 a 3).

Jak jsem mohla vypořádat z rozhovorů, v určité výhodě byli ti, kteří odešli do zahraničí za někým, koho tam znali. Nejenom z toho důvodu, že místo kam odcestovali, mohli poznávat s někým blízkým, ale hlavně proto, že jim pomohli se zorientovat v cizím prostředí a měli zázemí. Jak sami respondenti říkali, i tak pro ně byly začátky

velmi obtížné, proto rozumím tomu, že ti, kteří odešli do zahraničí zcela sami, měli výchozí pozici o mnoho těžší.

Když jsem se na okruh sociálních sítí ptala romského koordinátora z Magistrátu města České Budějovice, upozornil mě na jeden důležitý fakt, a sice, co je to rodina v romském společenství: *„Co to je rodina u Romů? U Romů, když si vezmu takovej ten starej rodinnej model, tak je to vícečetná, vícegenerační, mnohočetná rodina, jsou tam minimálně tři generace a vždycky je tam nějaká babička, dědeček, který tu rodinu drželi. (...) Tak v tomhle, s tímto popisem u tý Vaší otázky nemůžeme pracovat. Odjížděli buďto jednotlivci, kteří neměli nějakou vazbu na tu širší rodinu, na tu tradiční romskou rodinu, prostě se urval dospělej syn třeba a nebo pokud tam byl nějakej citovej vztah tak jel ten citovej svazek, jako takový ten stavební kámen velký romský rodiny. Takže z tý velký romský rodiny nevím o tom, že by jela celá, že by zmizela z Budějovic, celý ten klan, ale přesunula se ta buňka, to citové jádro. Většinou to byli druh družka děti, nebo manželská dvojice a děti.“*⁵⁷

Okruh C: Majetková a finanční situace

Odpovědi respondentů, které se týkaly majetku a financí, byly ve většině případů stejné. Respondenti mi odpovídali, že majetek, který zde nechali, měli na starosti příbuzní, kteří zůstali v České republice (respondent č. 1 – 6). Respondent č. 7 v republice žádný movitý majetek nezanechal, takže ani nepotřeboval, aby se mu o něj někdo staral. Když jsem o tomto okruhu hovořila s odborníky, jejich odpovědi byly téměř shodné. Vysokoškolská pedagožka ze ZSF mi odpověděla, že svůj majetek prodali, aby měli na cestu do zahraničí, nebo finance do začátku v cizině: *„... oni často udělali to, že prodali to, co tady měli pod cenou a všelijak a vybavení bytu a byt kolikrát, nebo ho opustili, málokdy někdo vlastnil byt, tak prodali takhle ty věci, aby měli na ty letenky.“*⁵⁸ Shodný je názor také romského koordinátora, který uvádí, že se mnohdy jednalo o *„...pálení mostů, do slova a do písmene.“*⁵⁹ Z čehož vyplývá, že romské rodiny prodávaly byty, vybavení bytu a často také městské byty. Dále upozorňuje, že prodávání městských bytů se týkalo hlavně úplně první vlny odchodu Romů do zahraničí, a sice v období kolem roku 1997.

Jak se ukázalo, drtivá většina mnou oslovených respondentů svůj majetek

⁵⁷ srov. osobní rozhovor s Mgr. Kostohryzem ze dne 6.10.2011 (Příloha I.).

⁵⁸ Srov. osobní rozhovor Mgr. Kajanová Ph.D. ze dne 29.11.2011 (Příloha III.).

⁵⁹ Srov. osobní rozhovor Mgr. Kostohryz ze dne 6.10.2011 (Příloha I.).

v republice zanechala, byty ani majetek nerozprodávala. Pouze jeden respondent, a sice respondent č. 7 měl tu zkušenost, že vyměnil svůj původního byt v Českých Budějovicích za byt ve Vyšším Brodě. Jak se později ukázalo a jak mi sám přiznal, jednalo se o velkou chybu, protože v současné době je tento respondent bez stálého bydliště.

Co se získání peněžních prostředků na cestu do zahraničí týče, romští respondenti uvádějí, že peníze měli našetřené, nebo jim přispěl někdo z rodiny, který v republice zůstal. (respondent č. 1 a 4). Respondentka č. 2 se v podstatě o finance nemusela starat, cestu platil její přítel. Zkušenost respondenta č. 3 je odlišná, aby mohl odcestovat, musel si na cestu sjednat úvěr. Respondentka č. 5 uvádí, že finanční prostředky na cestu jí zapůjčila její maminka. Respondent č. 6 měl veškeré finanční prostředky ušetřené, když jsem se ptala, zda mu peníze půjčil někdo z rodiny, celkem horlivě se ohradil, že v žádném případě. Respondent č. 7 získal větší finanční obnos po smrti své manželky, proto část získaného dědictví použil na zajištění cesty do zahraničí.

Okruh D: Důvody odchodu a zpětného návratu do České republiky

Tento okruh je klíčový pro moji bakalářskou práci, protože jsem na jeho základě chtěla zjistit cíl celé bakalářské práce.

Respondentka č. 1 říká, že odešla do zahraničí především kvůli diskriminaci, kterou pociťovala u své osoby zvláště tehdy, kdy žádala o zaměstnání a také v případech, kdy šla nakupovat do obchodu a neustále jí někdo hlídal, zda nekrade zboží. Toto chování ze strany majority pak označila za diskriminační a právě proto odešla.

Respondentka č. 2 odešla proto, že do zahraničí se stěhoval její přítel, žádné jiné důvody neuvádí.

Respondenti č. 3 a 4 uvádí jako hlavní důvod odchodu získání zaměstnání. Respondent č. 3 se dozvěděl od přátel, že možnost získat práci v zahraničí je celkem snadné a protože v Čechách zaměstnání nezískal, rozhodl se z toho důvodu odjet.

Respondentka č. 4 uvádí, že je pravděpodobné, že odešli do zahraničí z toho důvodu, že otec respondentky dlouhodobě nemohl najít práci, soudí tak i podle toho, že odcházeli za sestrou otce respondenta, která odešla do zahraničí výhradně kvůli zaměstnání.

Respondentka č. 5 popisuje, že hlavní důvod odchodu do zahraničí je rasismus. Ona i její rodina ze strany majority rasismus zažila, byly to hlavně slovní útoky

a nadávky na příslušnost k romské menšině. Rasismem označuje také ty situace, kdy její manžel hledal zaměstnání, telefonicky se ozval na inzerát, byl pozván k osobnímu pohovoru s tím, že pracovní místo je volné a posléze, při osobním styku mu sdělili, že se místo již obsadilo. Respondentka to popisuje tak, že když zaměstnanci firmy viděli, že je manžel Rom, raději řekli, že je místo již obsazené. I toto chování majority je pro ni rasismem a z toho důvodu odešli pryč z České republiky.

Respondent č. 6 na otázku, z jakého důvodu odešel do zahraničí odpověděl, že hlavně kvůli svým dětem, pro které chtěl dobré podmínky pro život, aby něco viděli, zažili a naučili se jazyk. Chtěl jim zařídit kvalitní budoucnost. Jako další důvod uvádí zaměstnání. V Čechách neměl žádný příjem, pracoval různě po brigádách, což pro rodinu byla velká nevýhoda. I proto se rozhodli, že zkusí odcestovat do zahraničí. Respondent č. 6 má zkušenost s celkem 3 výjezdy do zahraničí, kdy až v tom posledním v roce 2008 získal azyl v zahraničí, kde také dostal zaměstnání.

Respondent č. 7 uvádí celkem zajímavé důvody, které ho vedly k tomu, že do zahraničí odešel. Po smrti své manželky se jeho děti s touto skutečností vyrovnávaly velmi těžko a v bytě, kde jejich maminka zemřela, nechtěly dále být. Respondent tedy zkontaktoval svého známého z Vyššího Brodu a domluvili se na výměně bytů. Ta se ovšem nezdařila tak, jak si respondent představoval a respondent se rozhodl, že odejde do zahraničí zvláště poté, co byl napaden skinheady, začal se strachovat o své děti. Proto se rozhodl, že odejde do zahraničí. Toto jsou důvody odchodu, jak je uvádějí sami romští respondenti a nyní bych se zaměřila na odpovědi odborníků.

Názor na stěhování Romů z vybraných lokalit jihočeského kraje je takový, že Romové migrovali za štěstím, za lepšími životními podmínkami.⁶⁰

Stejně tak i vysokoškolská pedagožka ze ZSF si myslí, že odcházeli: „...*kvůli lepšímu, prostě že tam měli nějakou vidinu toho, že ta situace bude lepší*“. Romové odcházeli hlavně z toho důvodu, že v zahraničí viděli možnost lepších životních podmínek, lepší sociální úroveň, jak sama říká: „*Na tom úplným začátku tam byly nějaký ty vidiny toho, že jsou tam nějaký lepší sociální podmínky, že jsou tam větší dávky.*“ Upozorňuje, že vždy když Romové migrovali, bylo to vždy za lepšími podmínkami. Dále dodává, že vliv na odchod mohla mít do jisté míry určitá skupinová hysterie, kdy si mezi sebou členové komunity sdělili, že některý její člen byl nebo je v zahraničí, že se mu tam daří celkem dobře a proto se i ostatní mohli rozhodnout, že

⁶⁰ Srov. osobní rozhovor Mgr. Kostohryz ze dne 6.10.2011 (Příloha I.).

chtějí také zkusit štěstí. Říká, že v této souvislosti stačí i jeden pozitivní příklad.⁶¹

Pohled krajského koordinátora romských poradců na tuto situaci je poměrně odlišný, než romského koordinátora z Magistrátu města České Budějovice. Uvádí takový názor, že na odchod Romů mohla mít značný vliv reportáž TV Nova, kdy romská obyvatelka vyzývala ostatní Romy, aby odcházeli z republiky: *„A popravdě říct, velice tomu nahrává i ta reportáž televize Nova, kde romská obyvatelka vyzývala Romy, aby nějakým způsobem sem přicházeli, a podobně, a Romové se toho nějakým způsobem chytli, začali houfně rozprodávat svoje majetky a neuvažovali o tom, že by, co by následovalo, kdyby to nevyšlo, ale houfně začali rozprodávat majetky, co měli a získali nějaký finance a někteří ještě si brali nějaký úvěry a podobně a hromadně pak odcházeli do té Kanady.“* Více se přiklání k názoru, že odchody Romů jsou jakýmsi vrcholem situace, která nastala ve společnosti. Ať už by se to týkalo fyzických napadení Romů ze strany příslušníků hnutí skinheads, nebo určité působení určitých politických stran, kdy měli Romové podle jeho názoru na základě takovýchto skutečností uvažovat nad tím, že by chtěli žít jinde: *„No pak samozřejmě ta migrace byla pořád, ta šla pořád, ale vždycky to vyvrcholilo něčím. Vždycky to vyvrcholilo něčím, to znamená, když byly útoky nějaké páchané na Romy ze strany hnutí skinheads, a nebo já nevím, ty dneska dělnické strany a před tím byly ještě nějaké seskupení, sládkovci a podobně, takže vždycky je to po nějakých takových incidentech, tak Romové nepřemýšleli a samozřejmě odjížděli pryč.“*⁶²

Pracovník v sociálních službách ze SASMCB, který s romskou komunitou pracuje, si myslí, že existují tři hlavní důvody, proč Romové odcházejí do zahraničí: *„Ten první je, že tam měli už rodinu, druhý je ekonomické, protože tady sociální dávky a všechno prostě jak se zvyšuje a zhoršuje vůbec podání sociálních dávek a toho všeho a je to, že prostě tady k romákům se celkově chovají prostě špatně, všechny házejí do jednoho pytle, všude kam oni chodí, tak je více méně odsuzují, prostě jsou v uvozovkách perzekuováni a je to strašný.“*⁶³

Sociální pracovnice ze SASMCB sděluje ten názor, že za odchody Romů do zahraničí z České republiky může skutečnost, že se zde nedovolají žádného práva, upozorňuje na situaci, stejně jako pracovník v sociálních službách, že jsou skutečně

⁶¹ Srov. osobní rozhovor Mgr. Kajanová Ph.D. (Příloha III.).

⁶² Srov. osobní rozhovor s Bc. Slivkou (Příloha II.).

⁶³ Srov. osobní rozhovor Jan Horváth (Příloha V.).

všichni „strkáni do jednoho pytle“: „...oni prostě odchází, protože ví, že se tady nedovolaj, jakoby že tady nemaj ty práva. A ač můžou bejt jakýkoliv, tak všichni je strkaj do jednoho pytle, takže je to úplně jedno, jako že si prostě vystudujou střední školu, nebo si vystudujou i vysokou, tak stejně je to furt Rom, a může bejt elita jaká chce, oni prostě nemaj tu rovnoprávnost, kterou by tady měli mít.“ Myslí si, že právě toto souvisí s tím, že odcházejí za prací, že získat zaměstnání je za tímhle vším. Jak uvádí, ze svých pracovních zkušeností velmi vnímá, jak je společnost ostražitá ohledně určité odlišnosti, proto si myslí, že odlišnost může za to, že jsou Romové odsouváni na okraj společnosti.⁶⁴

Probační úředník z PMS ČR z Českého Krumlova vnímá situaci odchodů Romů z Českého Krumlova jako možnost, jak by mohli Romové začít žít nový život, zkusit něco jiného či změnit svou dosavadní životní situaci: „Všichni svorně uváděli, že se stěhují za prací, protože v daných lokalitách jednak práce není a jednak jim – jakožto Romům – ani tu trochu práce, která by byla, nedají, protože jsou Romové“. Zároveň si myslí, že se může jednat o důsledek určitého sociálního tlaku, možná také jistá závist vůči rodině, přátelům, kteří v zahraničí žijí a život tam vychvalují.⁶⁵

Takto jsem shrnula jednotlivé názory na odchod Romů do zahraničí, přičemž jejich vzájemné posouzení i s výpověďmi romských respondentů bude předmětem závěrečné diskuze této práce.

D. Důvody odchodu a zpětného návratu do České republiky

Odpovědi na tento okruh zkoumání se jednoznačně liší, mezi respondenty jsou i tací, kteří tráví většinu času v zahraničí, do republiky jezdí pouze na krátkodobé návštěvy své rodiny. Respondentka č. 1, byla v Anglii asi dva roky, vrátila se do republiky se svým přítelem. Respondent č. 2 byl v Anglii 2 roky, poté se vrátil do Čech. Respondentka č. 3 je v současné době v Anglii a do České republiky jezdí za rodiči a příbuznými, jak bude její situace vypadat i nadále, to neví. Respondentka č. 4 byla v Anglii dlouhou dobu, asi 5 let, během té doby tam chodila do základní školy, poté do školy střední, její otec do zaměstnání. Respondentka č. 5 byla v Irsku poměrně krátkou dobu, zhruba půl roku. Respondent č. 6 byl v zahraničí několikrát v různých časových

⁶⁴ Srov. Mgr. Šimečková Ph.D. (Příloha IV.).

⁶⁵ Srov. emailová korespondence s Mgr. et. Mgr. Zábranským ze dne 29.2.2012 (Příloha VI.).

obdobích, která uvedu pro lepší orientaci. V roce 1999 to byla již zmíněná Anglie, kde pobýval s rodinou necelé 2 roky. V roce 2002 strávil on a jeho rodina 11 měsíců v Irsku, kde čekali na udělení azylu. V roce 2008 odjeli do Kanady, kde byli 2 roky. Respondent č. 7 byl v Anglii i s dětmi asi půl roku.

Všichni oslovení respondenti v zahraničí strávili určité časové období, nicméně se poté vraceli zpět do České republiky. Jako důvody návratu zpět nejčastěji uvádějí, že to byl stesk po rodině, která zůstala v Čechách, kvůli kterému se tedy vrátili. Nicméně je nutné podotknout, že stesk po rodině nebyl jediným důvodem, kvůli kterému se někteří respondenti vraceli.

Například respondentka č. 1 se vrátila společně se svým přítelem, který musel v České republice nastoupit do vězení, trest nechtěl podstoupit ve Velké Británii. Respondentka podotýká, že hned poté, co její přítel trest absolvuje, by se chtěli vrátit zpět Anglie, protože situaci a prostředí tam vnímá daleko lépe, nežli je tomu v České republice. To, že je to v Anglii lepší vnímá hlavně z toho důvodu, že se na ní nikdo neřval jako na Romku, tudíž jako na někoho odlišného.

Respondentka č. 2 se v současné době neustále vrací do České republiky z důvodu návštěv rodiny, proto se nedá říci, že by se vrátila do republiky natrvalo.

Respondent č. 3 se do Čech musel vrátit, protože podle jeho mínění to už nebylo, co bývalo. Popisuje, že pracovat v Anglii se mu v podstatě nevyplatilo, protože poté, co si zaplatil ubytování a stravu, mu nezbyly skoro žádné finanční prostředky a tak se vrátil zpátky k rodině.

Zkušenost respondentky č. 4 je jiná, než u předchozích respondentů. Vliv na její návrat měl hlavně velký smutek po její babičce, která ji vychovala, a tak už bez ní nechtěla déle být. I přes to, že babička jezdila do Anglie na návštěvy, se vrátila za ní, v Čechách dochodí 9. třídu základní školy a poté uvažuje, že by se do Anglie vrátila, tentokrát za tetou. Situaci v Anglii vnímala velmi pozitivně, s tímto názorem se ztotožňuje i její babička, která měla možnost během návštěv v Anglii docházet na příležitostné brigády. Pozitivně obě respondentky hodnotí ekonomickou a sociální úroveň místních obyvatel. Respondentka měla možnost porovnat i úroveň vzdělání v Čechách a v Anglii, chodila tam celých 5 let do školy, a úroveň vzdělání se jí zdá velmi vysoká. Značně pozitivně hodnotí i fakt, že se k ní nikdo nechoval jako k Romce. Nikdo na to ve škole nepoukazoval, bylo to tam normální, obzvlášť i proto, že měla za spolužáky osoby různých národností.

Respondentka č. 5 byla v Irsku asi 6 měsíců, tak krátkou dobu tam strávila s rodinou z toho důvodu, že jim onemocněl syn. Jeho nemoc byla dle slov respondentky velmi vážná, a tak zrušili žádost o azyl a vrátili se zpět do republiky. Respondentka přiznává, že kdyby nenastala ta situace, že by se potřebovali vrátit zpět, nejspíš by v Irsku zůstali, protože měli možnost porovnat sociální, ekonomickou a životní úroveň místních obyvatel i jiných osob, žádajících o azyl a celkový přístup všech, se kterými přišli do osobního styku. Velmi pozitivně hodnotí i přístup k dětem ze strany místních zvyků, kdy dítě je na prvním místě, vše co pro syna nakoupila, jí bylo okamžitě proplaceno a ne jinak hodnotí i přístup a postavení žen. Udává, že na prvním místě stojí děti, poté ženy a až potom stojí muž. V současné době neuvažuje nad tím, že by se odstěhovali do zahraničí a to z toho důvodu, že tady mají určité závazky a nikdo jim nezaručí, že by v zahraničí získali zaměstnání.

Respondent č. 6 má celkem 3 zkušenosti s migrací do zahraničí. V prvním případě, a sice po roce 1999, kdy zkoušel získat azyl v Anglii a byl tam asi dva roky, se vrátil do republiky proto, že jemu a celé jeho rodině žádost o azyl zamítli. Stejně to bylo i v případě žádosti o azyl v Irsku, o který zažádal v roce 2002. V roce 2008 žádal o azyl v Kanadě, který se jim podařilo získat a tak v Kanadě nějaký čas žili. Do Čech se vrátili hlavně z toho důvodu, že se manželce respondenta začalo stýskat po rodině, kterou nechala v České republice. V zahraničí, ale zejména v Kanadě, kde byli nejdelší čas, se jim velmi líbilo, oceňují určitou soudržnost mezi tamními obyvateli, kteří si navzájem pomáhali a byli k sobě vstřícní. V současné době neuvažují, že by někam odjeli, ale zkušenosti s pobytem v zahraničí velmi oceňují, hlavně ve vztahu k dětem, které měly možnost něco nového zažít a také se naučit cizí jazyk.

Respondent č. 7 se vrátil na naléhání své tchýně, která chtěla být v kontaktu se svými vnoučaty a poté, co je jejich babička zkontaktovala, se jim začalo velmi stýskat. Proto se respondent rozhodl, že se vrátí zpět do republiky, ale pod podmínkou, že si babička vezme vnoučata k sobě domů. Respondent neměl kvůli výměně bytu trvalé bydliště, a tak chtěl, aby měly jeho děti kde bydlet.

4. Diskuze

V této kapitole se zaměřím na sepsání diskuze, ve které porovnáám informace, které jsem získala z tištěných i internetových zdrojů a informace, které jsem získala praktickým výzkumem.

4.1. Diskuze

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřovala na stěhování Romů z vybraných lokalit jihočeského kraje do zahraničí a zpět. Od vymezení základních termínů, které podle mého názoru bylo nezbytné zmínit jako doplňující k celé problematice, jsem také zohledňovala jednotlivá období, během kterých k odchodům docházelo, vyladění ve společnosti a částečně také reakci vlády na tuto skutečnost. Snažila jsem se dozvědět, jak byla řešena otázka majetku, získání financí na cestu a zda odcházeli jednotlivci, skupiny či celá rodina. Cílovou otázkou celé bakalářské práce bylo zjištění, proč Romové odcházeli do zahraničí a proč se vrátili zpět do České republiky. Tuto otázku jsem se snažila zodpovědět na základě literatury, ale primární pro mě byly informace, které jsem získala od sociálních pracovníků, jejichž názory jsem používala jako citační zdroje a na základě kterých jsem měla možnost se dozvědět, zda jejich pohled odpovídá informacím uváděným v odborné literatuře.

Ještě před tím, než jsem absolvovala rozhovory s odborníky a samotnými romskými rodinami, myslela jsem si, že hlavním důvodem, proč Romové odcházeli pryč z republiky byl ten, že pociťovali nepřátelství ze strany majority a samozřejmě z důvodu vidiny lepšího uplatnění na trhu práce. První moje domněnka se mi na základě rozhovorů s rodinami, nepotvrdila, druhá domněnka se mi potvrdila zcela. Nicméně když se nad situací nepřátelství ze strany majority vůči Romům zamyslím hlouběji, musím konstatovat, že důvod odchodu do zahraničí, jako možnost získání zaměstnání, může být do určité míry důsledkem celkového postoje majority vůči minoritě. Můj názor se mi potvrdil i na základě toho, kdy jsem debatovala s kolegy, přáteli a známými nad tématem bakalářské práce. Jejich výroky byly pro mě mnohdy překvapující, až zarážející, doprovázené slovním spojením, „*Já nejsem rasista, jenom nemám Romy rád.*“.

Čím víc jsem se tématem zabývala, tím víc jsem se domnívala, že z republiky odcházela skutečně „romská elita“. Tedy taková část Romů, která by mohla mít určitý

vliv na řešení konfliktů a nedorozumění, které se mezi majoritou a minoritou objevovaly. Tento dojem jsem získala na základě informací, které jsem měla z literatury, ale také různých časopisů, internetových článků apod. Nicméně se ukázalo, že skutečnost je dle zkušeností odborníků, se kterými jsem dělala rozhovory, odlišná. Já sama jsem měla možnost posoudit, že odcházely různé skupiny Romů a elitními skupinami bych je nenazvala. Avšak musím konstatovat, že respondenti, se kterými jsem absolvovala rozhovor, byli, dle mého názoru, tací, kteří se integrují a chtějí integrovat do společnosti a mají zájem na tom zlepšovat svojí životní situaci. V tomto ohledu se mi potvrdilo tvrzení některých mnou oslovených odborníků, a sice že odcházeli „aktivní“ Romové.

Pokud bych se měla zaměřit na cílovou skupinu odcházejících Romů, je tato otázka poměrně nesourodá v odpovědích odborníků a toho, co jsem našla v literatuře. Pavel Říčan v knize S Romy žít budeme - jde o to jak uvádí, že emigrace "schopných" Romů do zahraničí by mohla znamenat pro romskou komunitu jako celek ztrátu, protože právě tito Romové by možná mohli určitým způsobem pomoci ke zlepšení situace mezi majoritou a minoritou v České republice. Nicméně mnou oslovení odborníci, kterých jsem se ptala na názor ohledně toho, že by odcházela "romská elita", schopní Romové, sdělovali své názory, které se lišily. Mgr. Kostohryz upozorňuje, že odešli Romové, kteří nebyli pasivní a aktivně si zjišťovali své možnosti, převážně mladí lidé. Stejně tak Mgr. et Mgr. Zábranský popsal cílovou skupinu odcházejících Romů z Českého Krumlova jako mladé rodiny či páry, kteří byli aktivní. Mgr. Kajanová Ph.D. má názor na věc odlišný, protože říká, že odešli všichni možní Romové, dle jejích slov i různí „degeši“. Jan Horváth se domnívá, že se nadá jednoznačně říci, že odcházela romská elita. Myslí si, že odcházeli všichni možní Romové, přičemž dodává názor, že právě členové romské elity se na obyčejných Romech "přizívují", pouze v médiích ukazují, jak jsou ochotní pomáhat, ale realita je potom zcela odlišná. Nedá se tedy paušálně říci, že by odcházela pouze romská elita, jak je vidět na výpovědích odborníků, kteří mají osobní zkušenost s odcházejícími Romy.

K rozhovorům s romskými respondenty jsem se snažila přistupovat bez předsudků, ačkoli se mi to někdy nepodařilo zcela odbourat, to zejména v případě, kdy jsem šla dělat rozhovor do rodiny sama, bez doprovodu pracovníka v sociálních službách. Určitý předsudek jsem měla proto, že jsem se obávala, zda se mnou budou romští respondenti ochotní udělat rozhovor a zda budou ochotní mi odpovídat na

otázky. Tento předsudek jsem získala až poté, kdy jsem hovořila s pracovníkem v sociálních službách ze SASM CB a sdělila mu, že bych chtěla absolvovat rozhovory sama. Velmi se divil a řekl mi, že by mohlo dojít k takové situaci, kdy by se mnou, jakožto „gadžou“, nemuseli chtít spolupracovat. Před tímto rozhovorem mě něco takového vůbec nenapadlo.

Časové období, během kterého se začalo více v médiích hovořit o odchodu Romů do zahraničí, lze datovat od roku 1997. Na tomto údaji se shodují odborníci, které jsem oslovila. Bc. Slivka přímo zdůrazňuje, že masovějším odchodům mohla napomoci televizní reportáž. Nicméně Mgr. Kajanová Ph.D. upozorňuje, že by se nedalo říci, že odchody Romů by v nějakém časovém období započaly a v nějakém skončily. Migraci Romů nazývá procesem, který se děje neustále. Na toto poukazuje i Mgr. Kostohryz, který hovoří o tzv. malých vlnách odchodů Romů do zahraničí hlavně v současné době, které jsou dle jeho názoru daleko více promyšlené. Mgr. et Mgr. Zábranský popsal odchody Romů z Českého Krumlova jako promyšlené a postupné, již půl roku předem ohlašované. Mohla bych tedy říci, že časové období, ve kterém k odchodům začalo docházet je proměnlivé a pokračuje i nyní.

V práci jsem se zaměřila na pojem diskriminace, který je dle mého názoru důležitý a je možné pod něj zahrnout široké spektrum situací, ve kterých si mohli příslušníci romské menšiny připadat diskriminovaní a na základě čehož se poté rozhodli do zahraničí odejít. Jednou z oblastí, ve které se Romové takto cítili, je zaměstnání. Pocit diskriminace v této oblasti je jistě oprávněný, jak jsem našla v publikaci, *Co se osvědčilo: Úspěšné romské projekty ve střední a východní Evropě*, možnost získat pracovní místo je pro Romy daleko těžší, než pro člena majority. Za tuto skutečnost může také fakt, že asi 86% Romů evidovaných na úřadech práce má pouze základní vzdělání, či základní školu dokončenou nemají. Toto potvrzuje také Mgr. et Mgr. Jan Zábranský, který pracuje s romskou menšinou jakožto probační úředník a upozorňuje, že velká část Romů, o kterých věděl, že odešli z Českého Krumlova do zahraničí, měli společné to, že byli evidováni na Úřadu práce, měli základní vzdělání a minimum pracovních zkušeností. Nicméně Mgr. Šimečková Ph.D. upozorňuje, že je zde řada rodin, které by chtěly pracovat, že jsou mezi Romy tací, kteří studují, aby tak měli perspektivu do budoucna a příslušnost k menšině jim tuto možnost pracovního uplatnění velmi ztěžuje. Jak uvádí Pavel Říčan v knize *S Romy žít budeme - jde o to jak*, Václav Havel, jakožto tehdejší prezident České republiky, odpověděl na podzim roku 1997

novinářům, že si uvědomuje, že zaměstnavatel pracovní pozici raději vůbec neobsadí, pokud by o něj měl zájem pouze Rom. Alžběta Trojanová je proti tomu, že migrace Romů do zahraničí je účelová proto, že v České republice nemohou příslušníci minority sehnat pracovní uplatnění a nesouhlasí tak s generalizováním této problematiky. I Mgr. Kajanová Ph.D. příliš nesouhlasí s tím, že hlavním důvodem odchodu by byla pouze nemožnost získat pracovní místo. Říká, že pokud Romové kočovali, bylo to vždy za lepšími podmínkami, respektive vždy, když se lidé stěhovali, bylo to proto, aby získali lepší podmínky k životu.

K důvodům odchodu Romů do zahraničí z České republiky jsem v literatuře našla hlavně zmínky o diskriminaci Romů ze strany většinové společnosti, a to především v oblasti pracovního uplatnění, přičemž pojem diskriminace byl skloňován ve více oblastech. Jak uvádí Šišková (zjistit knihu), diskriminace obecně je jevem, se kterým se Romové setkávají velmi často a právě na jejím základě může docházet k prohlubování problémů mezi majoritou a minoritou. Upozorňuje na otevřené nepřátelství, které mohou projevovat členové majority vůči minoritě v osobním styku, což Šišková označuje jako metakomunikační odmítání.

Mgr. Kajanová Ph.D. příliš nesouhlasí s tím, že by Romové odcházeli na základě otevřeného nepřátelství většinové společnosti vůči komunitě, jak už jsem její názor zmiňovala, odchody Romů vnímá jako možnost žít v lepších podmínkách. Dodává ale, že pokud v České republice nemůže Rom sehnat práci, mohlo by se jednat o důsledek diskriminace. Mgr. et Mgr. Zábranský vnímá celou situaci podobně, kdy dle jeho názoru Romové odcházeli za prací, někteří klienti uváděli, že se jim nelíbilo, jak na ně v Čechách všichni pohlížejí jako na Romy, v obchodech byli dle jejich názoru více hlídáni apod. Mgr. et Mgr. Zábranský dodává, že klienti, kteří uváděli tento názor, bohužel neměli čistý trestní rejstřík. Jan Horváth se domnívá, že jsou tři hlavní důvody toho, proč Romové odcházeli. Buď proto, že v zahraničí měli rodinu, dále kvůli zaměstnání a lepším ekonomickým podmínkám v té které zemi a v neposlední řadě také proto, že je zde na všechny pohlíženo jako na Romy a všichni jsou házeni do jednoho pytle. Stejně tak Mgr. Šimečková Ph.D. uvádí, že odcházeli proto, aby se mohli dovolat nějakého práva, kdy v Čechách z důvodu příslušnosti k romské menšině mají tuto možnost značně omezenou. Tento názor nepaušalizuje, uvědomuje si, že jsou mezi Romy tací, kteří nežijí spořádaným životem, nicméně právě na základě těchto negativních případů nejvíce trpí takové romské rodiny či jednotlivci, kteří se chtějí

integrovat do společnosti. Bc. Slivka mi jako jediný sdělil názor, že do zahraničí odcházeli Romové z Českých Budějovic i z toho důvodu, že někteří byli napadeni v rasisticky motivovaném útoku. Nikdo jiný z mnou oslovených odborníků tento názor nesdílí, respektive se v praxi s tímto nesešel, že by se toto stalo v Českých Budějovicích či Českém Krumlově, nicméně tuto možnost nevylučují.

O tom, proč se Romové vraceli do České republiky zpět ze zahraničí, jsem toho v literatuře příliš nezjistila, řídila jsem se tedy pouze názory odborníků na tuto otázku. Mgr. Kostohryz uvádí, že ti, kteří se vrátili, nebyli na tom finančně příliš dobře, určitou roli mohla hrát také změna prostředí, na kterou se Romové nebyli schopni aklimatizovat. Mgr. Kajanová Ph.D. upozorňuje, že Romové se do republiky nemusí vracet úplně na stálo, ale že mohou jezdit v cyklech domů k rodině a na nějaký čas zase zpátky do zahraničí. Bc. Slivka dodává, že hlavním důvodem návratu Romů zpět do republiky byl stesk Romů po rodině a rodné zemi.

Závěr

Cílem mojí bakalářské práce bylo zjistit, jaké jsou důvody stěhování Romů z vybraných lokalit jihočeského kraje do zahraničí a zpět. K tomu jsem došla tak, že jsem získala subjektivní výpovědi 7 romských respondentů, které konfrontuji s komentáři sociálních pracovníků. Práce jako celek neměla za úkol zhodnotit, jaká je situace na celém území jihočeského kraje, soustředila jsem se na město České Budějovice a Český Krumlov z důvodu dostupnosti.

Podstatné byly názory odborníků, sloužily i jako citační zdroje. Tyto názory jsem tak používala jak v teoretické, ale také v praktické části práce. Stěhování Romů do zahraničí, jakožto vytvoření určité iniciativy ze strany menšiny, dostupným způsobem změnit životní situaci, na mě působilo pozitivním dojmem. Nejenom z tohoto důvodu jsem se rozhodla uskutečnit praktický výzkum přímo s rodinami, které mají zkušenost, že odešly do zahraničí.

Výzkum a rozhovory s odborníky i rodinami, probíhal bez problémů a s maximální ochotou zodpovědět všechny moje dotazy na uvedené téma. Jsem si vědoma toho, že tato pozitivní zkušenost může mít vliv na získaná data, což jsem také zohlednila. Žádné větší komplikace jsem během sběru dat s romskými respondenty, nezažila.

Hlavní důvod stěhování Romů do zahraničí byl ten, že chtěli získat lepší pracovní uplatnění a s tím spojenou i lepší životní úroveň. Hlavním důvodem návratu ze zahraničí byl stesk po rodině a rodné zemi. Samozřejmě, toto byly ty nejdůležitější důvody stěhování, objevovaly se i jiné důvody konkrétních respondentů, které jsem zohlednila ve vyhodnocení výzkumu.

Praktický výzkum pro mne znamenal velký přínos. Nejenom tedy rozhovory, které jsem absolvovala s romskými respondenty, ale také s odborníky. Bylo zajímavé poslouchat názory sociálních pracovníků, kteří pracují romskou menšinou, na tuto problematiku, ale také na situaci menšiny na území České republiky jako na celek. Názory mi umožnily na romskou menšinu nahlížet z jiného úhlu pohledu a utvrdily mě také v tom, že co se týče Romů, je zapotřebí se neustále vzdělávat, vyhledávat si informace a je určitě podstatné si držet určitý odstup, aby nedocházelo ke generalizování a stereotypnímu myšlení, aby tak bylo možné efektivním způsobem s menšinou pracovat.

Seznam literatury

BAUMAN, Zygmunt. *Myslet sociologicky: netradiční uvedení do sociologie*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ (SLON), 2004. ISBN 80-86429-28-8.

DAVIDOVÁ, Eva in VOJTOVÁ, Petra (ed). *Pohledy etnické marginalizace u Aboriginal People v Kanadě a Romů v České republice a Slovenské republice: Romové v České a Slovenské republice: Historicko-etnologický exkurs a současná dilemata*. České Budějovice: Jihočeský Inzert Expres. 2007. ISBN 978-80-7394-019-5.

GORNIÁKOVÁ, Anna et. al. in VYLITOVÁ, Romana (ed.). *Co se osvědčilo: Úspěšné romské projekty ve střední a východní Evropě: Situace romské menšiny v České republice*. Praha: Partners Czech, 2003. ISBN 80-239-0362-4.

GUY, Will in JAKOUBEK, Marek, BUDILOVÁ, Lenka. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace: Význam rodinných vazeb pro migraci českých a slovenských Romů*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. ISBN 978-80-7325-178-9.

HŮLOVÁ, Kateřina, STEINER Jakub in HIRT, Tomáš, JAKOUBEK, Marek. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení: Romové na trhu práce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8

KOVATS, M., in JAKOUBEK, M. *Cikáni a etnicita: Politika romské identity: mezi nacionalismem a chudobou*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-105-5.

KOZLÍKOVÁ, Daniela. *Romská otázka - překážka vstupu České republiky do Evropské unie?*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2001. ISBN 80-7330-001-X.

MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-61-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2003. ISBN 80-86429-19-9.

NESVADBOVÁ, L., ELICHOVÁ, M., in DAVIDOVÁ, E. et. al. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice: Zdraví a zdravotní stav Romů*. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-428-5.

RAICHOVÁ, Irena. *Romové a nacionalismus?*. Brno: Muzeum romské kultury, 2001. ISBN 80-902476-9-5.

ROTHFUSZ, Jacquélien, DVOŘÁKOVÁ, Jitka et.al., *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. Praha: TRITON, 2008. ISBN 978-80-7387-097-3.

ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.

TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-097-9.

THÁLOVÁ, Lydie in RAICHOVÁ, Irena et. al. *Romové a nacionalismus?: Sociální problematika a Romové*. Brno: Muzeum romské kultury, 2001. ISBN 80-902476-9-5

UHHEREK, Zdeněk in HIRT, Tomáš (ed.), JAKOUBEK, Marek (ed.), *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: antropologická perspektiva: Migrace a formy soužití v cílových prostorech*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86473-83-X.

Časopisy

BALÁŽOVÁ, Jarmila. *Zbytečná hysterie v Evropské unii. Romano vodi : romská duše*. Březen 2004, II., 3, s. 6-7.

ČOPAJKOVÁ, Kateřina. *Do Anglie a zpět. Romano vodi: romská duše*. Květen 2010, VIII, 5.

ONDOVÁ, Stanislava. *Chtěl jsem zemi, která mi toho tolik dala, vrátit něco zpět. Romano vodi: romská duše*. Červenec/Srpen 2008, VI, 7-8, s. 14-16.

Internetové zdroje

DO ANGLIE! ZA LEPŠÍM ŽIVOTEM... *Romani vod'ori, časopis pro multikulturní mládež* [online]. 10.02.2012, [cit. 2012-02-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.romanovodori.cz/clanky/do-anglie-za-lepsim-zivotem/>>.

Informace pro učitele: Romové a emigrace. In: *Informace pro učitele: Romové a emigrace* [online]. 2002 [cit. 2012-02-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b02romove/20.pdf>>.

Srov. Koncepce romské integrace. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. 14.3.2002 [cit. 2012-02-13]. Dostupné na WWW: <[http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/romska_otazka/index\\$2548.html?action=setMonth](http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/romska_otazka/index$2548.html?action=setMonth)>.

Vláda České republiky. *Usnesení vlády České republiky* [online]. 29. října 1997 [cit. 2012-02-11]. Dostupné na WWW: <http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/4AB277D7C79B9F38C12571B6006D1F2C>.

VRÁBELOVÁ, M. U nás nemohl uživit rodinu, raději emigroval. In: *Romové v České republice: Romské vysílání "O Roma vakeren" - "Romové hovoří"* [online]. 11.7.2008 [cit. 2011-11-13]. Dostupné na WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/22025#2>>.

Seznam zkratek

EU – Evropská unie

PMS ČR - Probační a mediační služba České republiky

SASM CB - Salesiánské středisko mládeže v Českých Budějovicích

ZSF - Zdravotně sociální fakulta

Seznam příloh

- Příloha I.** Rozhovor s Mgr. Davidem Kostohryzem ze dne 6.10.2011
- Příloha II.** Rozhovor s Bc. Romanem Slivkou ze dne 10.10.2011
- Příloha III.** Rozhovor s Mgr. Alenou Kajanovou Ph.D. ze dne 29.11.2011
- Příloha IV.** Rozhovor s Mgr. Veronikou Šimečkovou Ph.D. ze dne 24.2.2012
- Příloha V.** Rozhovor s Janem Horváthem ze dne 27.2.2012
- Příloha VI.** Emailová korespondence s Mgr. et Mgr. Janem Záborským ze dne 29.2.2012
- Příloha VII.** Romský respondent č. 1: Český Krumlov (emailová korespondence)
- Příloha VIII.** Romský respondent č. 2: Český Krumlov (emailová korespondence)
- Příloha IX.** Romský respondent č. 3: Český Krumlov (emailová korespondence)
- Příloha X.** Romský respondent č. 4: České Budějovice (kazuistika)
- Příloha XI.** Romský respondent č. 5: České Budějovice (kazuistika)
- Příloha XII.** Romský respondent č. 6: České Budějovice (kazuistika)
- Příloha XIII.** Romský respondent č. 7: České Budějovice (kazuistika)

Přílohy

Příloha I. Rozhovor s Mgr. Davidem Kostohryzem ze dne 6.10.2011

A. Doba a místo odchodu

„Je několik kanálů, ze kterých se člověk dozví, nebo úřad dozví, že jedinec nebo osoba odjela do zahraničí, nedozví se většinou konkrétní důvod, je to spíš zdůvodňováno „jedna paní povídala“, ten důvod je sdělován tímto kanálem, a že odjeli asi tam a tam. Takže tu první vlnu v roce 1997 jsem tady nepracoval, o tom nemůžu sdělit vůbec nic, ta druhá vlna v roce 2007, to jsem na tomto místě pracoval zhruba dva roky. Tu vlnu odchodu romských rodin si uvědomuji a signály přišly jednak z komunity, kde kdy jsem šel do lokalit, kde bydleli, tak jsme se nedozvonili, nedočkali i při opakovaných návštěvách, případně se ozvali majitelé toho bytového fondu, s tím, že ta rodina odjela a potažmo se začali ozývat kolegové z dávek hmotný nouze a ze sociálně právní ochrany, kde ten zájem je v podstatě spolehlivější. Snažili jsme se šetřit, co se s tou rodinou stalo. Ten záchyt skutečně byl spíše, řeknu úřední, to znamená, že nebylo komu dávku hmotný nouze vyplatit, respektive nedorazila aktualizovaná žádost na další období, a nebo orgán sociálně právní ochrany nemohl provádět svoji kontrolní činnost v rodinách kde byl soudní dohled. Četnost těch rodin zase nedokážu, nejsem schopný ani kvalifikovat, něco odhadu. Vím o jednotlivých rodinách, který migrovali za „štěstím“ v tom roce 2007 - 2008 to byla Velká Británie. V loňském roce, předloňském máme za sebou třetí takovou vlnu, ta byla směřovaná do Kanady, zároveň s tou třetí vlnou do Kanady se objevilo dalších několik rodin, který v rámci jistý cestovatelský horečky odjížděli i do Velké Británie, ale tam už odjížděli za konkrétním pozváním, za romskou rodinou, která se tam chytla a má tam už svoje zázemí a v podstatě řeknu, je tam domestikovaná, zabydlená, má tam svoje známé, svoji práci a velká část těch rodin se sem po několika, řekněme 5ti, 6ti, 10ti letech vrací a u zhruba 50% těch navrátilivších se rodin, ale ne že by se sem přestěhovali zpátky, ale jsou to rodiny, který tam dlouhodobě zakotvili a sem přijeli za rodinou třeba na pohřeb se rozloučit, nebo dořešit nějaký problém, tak sekundárně oni se dozvídají o tom, že v roce 2002, týká se to rodin z té první vlny, tzn. ten rok 2002, se zapoměli odhlásit z veřejného zdravotního pojištění. Nenahlásili zdravotní pojišťovně dlouhodobě pobyt v zahraničí a v současné době jsou exekučně na jednotlivcích těch rodin odcestovaných počátkem 90. let vymáhaný 10 – 100 000 korun

za neuhrazený zdravotní pojištění plus samozřejmě penále kdy mnohdy 3krát, 4krát přesahuje to neurazený zdravotní pojištění. Tahle jejich povinnost, nebo tahle jejich dluhová záležitost je od data odjezdu, od odjezdu 2002 až po datum vstupu do Evropský unie, což je květen 2004. Ale za ty dva a půl roku, tam ty sankce naskákaly na 75 000 – 120 000 korun. Teď jak jsou mimo, tak sice pro zdravotní pojišťovnu jsou teoreticky nedostopovatelný, ale oni je dostopujou. Jak už jsme v unii tak funguje jakýsi úřední informační systém. Ani v tý Velký Británii nejsou v bezpečí před českým exekutorem.“

B. Sociální sítě

„Co to je rodina u Romů? U Romů, když si vezmu takovej ten starej rodinnej model, tak je to vícečetná, vícenerační, mnohočetná rodina, jsou tam minimálně tři generace a vždycky je tam nějaká babička, dědeček, který tu rodinu drželi. Je to takové to teplo domácího krbu, aby o všechny bylo postaráno, měli co na sebe, měli co do žaludku, měli kde spát, aby tam bylo uklizeno, a ten chlap zajišťoval bezpečí a zdroje. Ať to byly finance, ať to byly potraviny, ať to bylo cokoli, v co se týkalo vybavení tý domácnosti. Tak v tomhle, s tímto popisem u tý Vaší otázky nemůžeme pracovat. Odjízďeli buďto jednotlivci, kteří neměli nějakou vazbu na tu širší rodinu, na tu tradiční romskou rodinu, prostě se urval dospělej syn třeba a nebo pokud tam byl nějakej citovej vztah tak jel ten citovej svazek, jako takový ten stavební kámen velký romský rodiny. Takže z tý velký romský rodiny nevím o tom, že by jela celá, že by zmizela z Budějovic, celý ten klan, ale přesunula se ta buňka, to citové jádro. Většinou to byli druh družka děti, nebo manželská dvojice a děti.“

„Já Vám řeknu z tý praxe si vzpomínám, tak odešli lidi, který byli akční. To znamená lidi neupadlý do nějaký letargie, do pasivity, ale lidi který dokázali nějakým způsobem zajišťovat svoje základní životní potřeby, a vyšlapávat si svoje místo na zemi. Řešili si prostě svůj problém a cíleně za tím řešením prostě šli. Dokázali využívat třeba sociálních služeb, dokázali si zajistit dávky a vydupat si jejich zvýšení třeba, jo? Takový ty letargický životem unavený, většinou ta starší generace, ta už se k tomu, ano, nezmohla. Takže já se až tak neztotožňuju s tím, že by odešla romská elita, jo, ale vodešlo takový to, část dělnýho jádra, jo? Taková ta skupina, která dokázala žít. A možná právě proto, že dokázala žít, dokázala si v podstatě nějakým způsobem řešit svůj život, práva a povinnosti tak právě proto, že k tomu přistupovali nějakým způsobem cíleně, tak o to víc naráželi na etnickej konflikt, na takovou tu nepřejícnost třeba

u zaměstnavatelů, jo, takže zrovna těmhle rodinám mohlo přijít to skóre toho rasismu, nebo skrytýho rasismu podstatně vyšší ve většinový společnosti, než u těch osob, který žijou pasivně. Nehledaj zaměstnání, stačí jim dlouhodobá evidence na Úřadu práce, pro život si prostředky seženou nějakou čorkařinou, nebo v rámci nějaký šedý ekonomiky. A pak ještě je tam jedna věc, byla tam velká skupina takovejch, já bych řek, módních cestovatelů. Jo, když se jedna rodina rozhodne, a druhá už jede, protože jede gábor, jo? Jenomže to je taková ta davová psychóza že se pak rozjede a nepojede přece jedna sama, radši dvě, aby se vzájemně podrželi, což je rozumný, to je normální plán. Když jedou ještě tři tak to tomu plánu beru taky už jenom, když si vezmu svoji zkušenost, když jedu s rodinou třeba někam na dovolenou, jo, někam bez zajištění cestovkou. Ale počet pět, šest, deset, patnáct, to už je prostě naprosto davová záležitost. Jo, a v současný době, tak jak to bylo vítaný, tak teď abych vám řek pravdu tak ty vodjezdy částí rodin, nebo některých rodin, docela i komunita kroutí hlavou. Jo, v podstatě proč, že tam ta zkušenost z toho pozitivna se překlopila do spíš takovýho negativního přijímání, kdy skutečně tam už i jako komunita cejtí, že není pravda že by tam bylo líp. “

C. Majetková a finanční situace

„Pálení mostů. Doslova a do písmene. Docela promyšleně oni rozprodali vybavení bytu, rozprodali veškerej svůj movitej majetek, byli v tý době schopný prodat městskej byt, dekret k městskému bytu, to se týká hlavně tý první vlny v tou dvaadevadesátým roce, kdy ty navrátilci který sem přijeli o nějakěj 4, 5, 6 let zpátky tak už nesehnali byty v Českých Budějovicích, ale bydleli u Větrní, u Vyššího Brodu třeba, v takovejch těch nějakějch vesnických, dělnickejch v tý době už prázdnějch barácích, jak papírny ve Větrní krachly. Jo, a vodtud' se postupně přesouvali do podnájmů třeba do Českéjch Budějovic, do místa jejich původního života, jejich původního bydliště. Oni už v tý době byli poměrně sociálně slabí, takže oni tím rozprodejem veškerejho svýho osobního majetku, kdy s sebou si vezli pár cenností, fotky, nebo pár fotek, pár věcí prostě na sebe, tak oni si tím rozprodejme majetku a předprodejem dekretu k městskému bytu, což mimochodem byl nezákonnej počín, tak si získali finanční prostředky na pořízení letenek. A na nějakěj krátkej a hodně nízkěj start v tý cílový zemi. A hlavně v rámci vodjezdu docela neřešili závazky, to znamená, neodhlašovali se ze zdravotního pojištění, takže tam jim narůstaly dluhy, ta první vlna byla ještě docela státem podporovaná v tom odjezdu a návratu, protože třeba oni mohli zpětně dočerpát veškerej dávky státní

sociální podpory. To po té první vlně už Ministerstvo práce a sociálních věcí zadrželo, že to jde čerpat za nějaký kvartál maximálně, dva tři měsíce dozadu. Jo, tehdy ta první vlna to mohla dočerpat za celý to období ode dne odjezdu. Neřešili ani dlužný nájemný, neřešili smlouvy mobilních operátorů třeba, jo, a to jsou všechno věci, který kde naskákaly. Neřešili ani pracovní smlouvy, oni prostě když náhodou byl v práci, tak jeden den přišel z práce druhý den nenastoupil a nazdar.“

Takže moje další otázka, jak se lišila situace těch Romů, kteří se „pojistili“ na návrat oproti těm, kteří na něco takového vůbec nepomysleli, tak je zbytečná?

„Není, není, mě to navádí na myšlenku, že oni, nikdy neodjela ta rodina úplně celá, vždycky tady zůstalo nějaký to jádro rodiny, možná ta nejstarší generace, která už nechtěla být přesazovaná někam jinam, učit se jazyk, učit se nějaký nový návyky, neměla sílu možná začínat znova. Jo, takže většina těch rodin, která odjela do Velké Británie, tak se... No velká část, část, ne velká, ale jenom část řeknu, část těch rodin se v podstatě má kam vrátit. Díky tomu, že jsou ty romské rodiny široké, nebo jsou rozvětvené, takže někteří teda museli přijmout to tristní ubytování v těch dílenských barácích na vyšebrodsku, ale někdo se vrátil prostě k rodičům třeba. A to jsou případy i teď, kdy z té poslední vlny, té kanadské, takže... a ještě je tam jedno hledisko, oni se nevraceli v původním počtu. Jo, oni se rozmnožili. ne že by vymírali, pár rodin bylo mínus jedna, mínus dva, to je pravda, ale skoro pravidelně se vraceli plus jedna, plus dva, plus tři, podle délky pobytu.“

Můžu Vás poprosit o rozčlenění migračních vln?

„Devadesát sedm byla vlna, tam skutečně byla přemíra té nezaměstnanosti. Pak se to překlátilo v tom roce 2008 na většinovou Kanadu, tuším, tam Kanada skutečně zavedla vízovou povinnost v té době, a teď tady jsou takový, tak jak mluvím o té třetí vlně, tak to jsou takový ty scénky kdy (ted'ka jak to říct a nebejt sprostěj) jim tady prostě začnou bejt malý boty, takhle bych to řek. Jo, něco je drtí, dlouhodobě neřešený problém, kterej jsou oni nucený teď náhle řešit, a těch faktorů, ten problém nikdy není jeden, jsou tam dva, tři, čtyři pět. Nezaměstnanost, zdravotní stav, pocit strachu z nějakýho etnickýho napadení, celkově blbá nálada ve společnosti a pak třeba pozvání vod tety, nebo sestry, která v té Velké Británii, nebo v té Kanadě, spíš v té Velké Británii dlouhodobě žije právě z té první vlny. Jo, taková ta šance, většinou tam dochází ještě ke generačnímu posunu. Jo, že přijde pozvání vod člověka, kterej je ob generaci starší. Jo, a teď už jsou

to kusovky, ale jsou to záležitosti, který jsou spíš promyšlený. Jo, nejsou to takový ty zkratky, co v tý první, druhý vlně.“

To se děje tedy ta třetí vlna teď?

„To je teď 2010, 2011, to je současnost. Jo, ale je tam skutečně ten rozdíl, není to davový, není to bez přípravy, není to takový to náhlý hnutí myslí, prostě já se teď seberu a tradá pryč někam bez toho, že bych si to promyslel. Je to vlna, která je naprosto cílená, je tam jakýsi rozumový posouzení stávající situace a využití té šance, která se nabídl v podobě toho psaného pozvání vod dlouhodobě žijícího Roma v cizině. Většinou to ale blbě končí, protože oni jak se dlouho neviděli, tak se přivítaj, první tři tejdny jsou jakž takž a potom se tam servou jako koně a odjedou domů.“

D. Důvody odchodu a zpětného návratu do České republiky

„Nevím o tom, že by sem někdo přijel s balíkem, jo takhle to řeknu. Jestli tady dřeli bídu z nouzí, nebo dokázali a financema vyjít a vyžít a měli nějaký životní standard, tak oni se k tomu životnímu standardu potom, po té imigrační těžký proceduře v podstatě se k tomu životnímu standardu očekávanému v podstatě tam dopracovali taky. A jestliže oni to tam zabalí a vrací se sem, tak myslím si, že to nikdy není o tom, že by se dostali o třídu vejš. Nula vod nuly pošla, jenom uviděli cizinu, nebo uviděli zahraničí, seznámili se s novým režimem, s novejšma lidma. Myslím si, že nikoho z nich to nedonutilo k tomu, aby začal studovat cizí jazyk. Tam není to o tom, že by se vraceli jako plyně anglicky mluvící Romové. Ano, týká se to spíš dětí, když tam chodí do školy, že je to prostě sešrotuje a že vládnou prostě angličtinou, ale dospělí, taková ta střední a starší generace, to jsou dubový dřeva do kterých tu angličtinu nenarvete ani náhodou. A oni hlavně ani nemají motivaci, i kdyby tam žili několik let, tak necejí potřebu. Takže i z toho důvodu oni jsou tam v podstatě možná míň přijímaný, nebo hůř přijímaný než nějaký prostě arabáci, nebo černoši. Protože většinou tyhlensty, to samý co máme tady my, nějaký Araby, černochoy, masivně Ukrajince, tak všechny tyhlensty skupiny jsou tvárnější a snaží se domluvit, jo přijmout, drží si své zvyky. Vždyť si vemte vietnamskou komunitu tady, jo? Ano, je to klasická před lety komunisty hodně podporovaná sociální skupina, kdy je tahali, učili, vzdělání jim dávali na střední tak vysoký. Voni si sem posléze natahali celý rodiny, ty tady dlouhý leta žijou, vychovali si další generace, ale jsou to rodiny, který si zachovali svoje rodový, nebo rodinný, národní zvyky, utváří svojí vlastní komunitu a dokázali se přizpůsobit v podstatě vzdělávacímu proudu rozumí

česky, komunikují česky. Jo, jenom uvnitř té komunity mluví tou svojí hatmatilkou. Kdežto romáci, podle mě nikdy v té Anglii nejsou schopný udělat uzavřenou komunitu jako romskou. Vždycky to bude rodina a vakuum. Rodina, jo jako solitéři. Musí to tam bejt asi pro ně poměrně těžký, že tam bude hodně sami.“

A proč?

„Já si myslím, že to je tady prostě nějaká taková historie těch velkejch romskejch rodin, těch klanů. Oni maj svojí hrdost v rámci té svojí rodiny, té svojí rodinný větve.“

Ještě mě napadla otázka, možná naivní, když se tedy vrátili a viděli, jak je to tam jiné, jak se tam i mohli mít, tak nebyly tendence, že by se snažili prosadit to i tady?

„S takovými myšlenkami jsem se vůbec nesetkal, absolutně vůbec, spíš ty rodiny přijeli poměrně demotivovaný, takový zmoštovaný. Jo, že ty rodiny, který tam zůstali, to je většinou ten počátek toho migračního průseru, tak jsou tam prostě plně přizpůsobený, jsou podle všeho absolutně v pohodě a vrací se tam, jezdí tam domů. Kdežto ty rodiny který se vrátili sem, tak to neustáli. Tak přijeli v podstatě zdevastovaný, finančně na nule nebo v mínusu bez možnosti návratu do vlastního bytu, protože to neřešili, nebo to prodali, pár případů tam jelo na zkušenou bez předchozího rozmyslu, prostě v rámci davový psychózy. Matka prodala prostě televizi, sedačku, koupila letenky, rozhodla v úterý večer a ve středu ráno letěli, protože to bylo levný. A vrátili se po tejdnu jak spráskaný psy, protože. A tady začali vyřizovat to svoje chybný rozhodnutí. Ať to byly exekuce na nájmu, telefony hodně, protože oni telefonovali českýma kartama zpátky do Čech, takže to byly účty neskutečný a ve školách problémy, protože oni neodhlašovali ani děti, a když tam byli na řeknu krátkodobým pobytu, ale nemyslím tím tejdnu nebo pár dní, ale myslím tím několik měsíců tak oni prostě neráčili se tím vůbec zabývat. Takže teďka ta poslední, taková ta skrytá malá vlna, ta současnost, tak tam skutečně, jak jsem Vám říkal že odjíždí jako po rozumovým zvážení situace, tak skutečně jsou schopni řešit. Už ví, už to do komunity proniklo, že neuděláš, takže dostaneš, takže je tam nějaký předávání zkušeností a získávání nějakých dovedností, že tam nejedou prostě úplně na vocet. Dokážou promyslet, dokážou si připravit a myslí aspoň trošku na zadní kolečka, když to blbě dopadne, tak aby se měli třeba kam vrátit. Ale není to pravidlo, že by to bylo ve 100 procentech.“

Příloha II. Rozhovor s Bc. Romanem Slivkou ze dne 10.10.2011

A. Doba a místo odchodu

„Tak v roce 1997 to byl velkej exodus Romů, celorepublikovej exodus Romů do západních zemí, jako byla Kanada a před tím ještě, když jsme nebyli v Evropské unii tak i Velká Británie. A popravdě říct, velice tomu nahrává i ta reportáž televize Nova, kde romská obyvatelka vyzývala Romy, aby nějakým způsobem sem přicházeli, a podobně, a Romové se toho nějakým způsobem chytli, začali houfně rozporodávat svoje majetky a neuvažovali o tom, že by, co by následovalo, kdyby to nevyšlo, ale houfně začali rozporodávat majetky, co měli a získali nějaký finance a někteří ještě si brali nějaký úvěry a podobně a hromadně pak odcházeli do té Kanady. No tak před tím byla taková ta doba, že kanadská strana měla takovej ten svůj migrační zákon ještě nedokonalej, takže brali všechny, kteří se o ten azyl přihlásili, to samý bylo i v té Velké Británii no někteří Romové tam zůstali, kteří jsou tam ještě doposud, v tej Kanadě i Velké Británii no a někteří se vraceli zpátky. No samozřejmě i na těch úřadech jsme evidovali nějaké počty Romů, neevidovali jsme už jejich odchody. Ale bylo jenom toto jenom na samotným pracovníkovi, jestli si vytvoří seznam nebo takovou statistiku sám učiní. Ale já jsem v té době evidoval z jihočeskýho kraje, ne z jihočeskýho kraje, před tím jsem pracoval jako poradce okresu Český Budějovice, tak jsem monitoroval situaci a staticky jsem zpravoval jen Romy z českobudějovickýho okresu. Tam se pohybovalo to číslo kolem 120 až 150 Romů. Celkově na osoby, jo? Takže mohlo se to týkat, já nevím, kolem těch padesáti až šedesáti rodin. A z toho pak následně se po několika letech začali vracet, kolem těch 50 až 60 procent rodin se vracelo zpátky. Pak situace se změnila tím že jak jsme vstoupili do Evropský unie, tak se situace takovým způsobem vyvinula, že ty Romové už jako nemohli žádat o ten azyl a využívat ten systém, ten migrační systém, takové ty náležitosti jako migračního člověka nebo cizince a tím pádem ti Romové pak už tak nevycestovávali z republiky. Ta migrace do dneška to je taková kolísavá.“

Takže by se dalo říci, že se odjíždí a vrací?

„Odjíždí vrací, odjíždí vrací to je takovej jako už, můžu říct, takovej jako systém, že jednou se rodina rozhodne že vyjede, tak jede. Jsou svobodní, mají právo na to, takže nemůžeme je nějakým způsobem přesvědčovat o tom, aby nejeli, samozřejmě já jsem učinil kroky nějaký, že jo, přesvědčoval jsem je, aby nejeli, že se situace zlepší, ale jak vidíme, tak situace je taková, že se to nelepší, no a Romové ze strachu o svoji

bezpečnost tak migrujou i do těch zemí Evropský unie, jo, snaží se migrovat i do zemí, jak je Kanada a další, jo, kde si můžou zažádat o azyl, ale už ty země, už mají takovej ten systém propracovanej, že těžko se tam dostat. Tím pádem Romům nezbývá nic než tady nějakým způsobem zůstat a snažit se o něco, ale jak vidíme společnost je tak nažhavená vůči romskému problému, že by nejraději chtěla, aby nějaký ty Romové odjeli pryč, aby tady nebyli. Pořád se mluví o zneužívání sociálních dávek, pořád se mluví o něčem, ale Romové samotní vědí. Vědí že nedochází ke zneužívání těch sociálních dávek, protože ty sociální dávky už jsou tak daný, ty kritéria k získání sociálních dávek, že už z toho, to je almužna. Někteří Romové už na to rezignovali, nechodí už ani, nestojí ty fronty tam na úřadech a opravdu, pomůžou si prací většinou na černo, když nemají nějakou šanci se zaměstnat, tak díky těm jak romskejm podnikatelům, tak i neromským sourkomým podnikatelům, tak chodí a vydělávají takový ty peníze na černo. Kdyby nebyla práce na černo tak zemřou hlady tady. Společnost je už tak nažhavená vůči tomuhle, že se domnívají, že už zabírají veškeré tyhle ty práce, už i oni samotní neromové nemají práce no a, takže první na ráně, kdo přijde tak to přijdou Romové. Takže proto ten stát je takovej, jakej je. My už ani neevdujeme, kdo vycesuje do té země a vrátí se zpátky, jo, jenom vidíme v terénu, když chodím, tak slyším jo ten se vrátil, přišel nanovo a zase jede pryč, jo a pendlujou. Velká Británie a Irsko, Belgie a další země Evropský unie. To se nedá zastavit, ta migrace to se nedá zastavit. Takže Romové na to velice jako, nejsou šťastní z toho, ta demokracie Romům hrozně uškodila. Neromům ne, můžou cestovat, kam chtějí na dovolený, oni na to mají peníze, vlastní pozemky, vlastní nemovitosti, pracujou, nemají problém někde navštívit nějaký já nevím kulturní zařízení, Romové vždycky mají strach, že je neobslouží. Romové mají vždycky problém se zaměstnáním, vždycky se jim jenom upíná to, že nejsou vzdělaní, ale republika potřebuje i takové lidi, takové profese nebo takové práce, které existujou, že jsou potřebné vykonávat do dneška. Romové dělali ty nejtěžší práce, teď to zabírají různí cizinci a podobně. Tím pádem situace ve společnosti se takhle vyostřuje a první na ránu, kteří přijdou, tak to jsou Romové. Samozřejmě i Romové dělají problémy, někteří, ale to už, to už je tou situací, jaká je. Když člověk nemá dětem co dát jíst k jídlu tak je povinen, nebo já nevím, povinen, je nucen něco dělat, přepadávat, krást a podobně. Takže, já se jenom toho obávám, že situace se bude ještě horšit a horšit, no a dopadne to tak, že i majoritní společnost bude takovým způsobem působit ve společnosti, že budou výhody krást, přepadávat lidi a podobně, ono se to děje, ale není to takhle vidět.

My jsme menšina, takže tím pádem jsme na očích a každý den případ, každý den přepadení, automaticky už jsme v médiích.“

B. Sociální sítě

„Tak poprvé odcházela vždycky celá rodina. Hlavně v roce 1997. A pak když začali odcházet do té Velký Británie či jiných zemí Evropské unie, tak vždycky nejdřív tam odešel nějaký chlap a pak na základě toho, zjistil, jaký stav tam je, zajistil základní věci, co se týče bydlení a pak na základě toho vycestovala za ním celá rodina. Oni se museli přizpůsobit poměrům, jaký tam jsou a většinou se přizpůsobí. Děti tam chodí do školy. Tam je takovej zákon, že když děti nechodí do školy tak rodina přichází automaticky o veškerou pomoc sociální a podobně, to je v Británii. A tam když děti chodí do školy, tak ta rodina dostává ještě nějakou podporu a podobně, takže tam je ten sociální systém propracovanej a vylepšenej, než tady. Tam je ten sociální systém nastavený tak, že i když tam je člověk bez práce, tak dostává týdne dávky v takový míře, že ta rodina vyžije a nestrádá. Evidujeme i takové odjezdy těch Romů, kteří tu nějakým způsobem fungovali. Byli to takové ty autority, lidi kteří tady něčeho docílili, ale situace je donutila k tomu, aby vycestovali pryč, aby ten svůj potenciál ještě zvětšili, že tam dokážou ještě něco víc. A samozřejmě ty lidi se tam buď chytli, a nebo se vrátili zpátky. Ale většinou co my víme, co máme ze zkušenosti, tak to jsou ti ekonomičtí migranti, kteří tam šli za peněma, za tím sociálním systémem, kterej tam je. To jsou lidi, kteří tady byli zadlužení až po uši. Většinou to byli soukromí podnikatelé, kteří byli zadlužení na daních, pak tam byli úvěroví podvodníci, kriminálníci, kteří měli před výkonem trestu a většinou teď, když zjistíme, tak to jsou stejní lidi pořád. A přibyly k tomu rodiny, které jsou na tom podobně, že už opravdu nemají šanci se nějakým způsobem uplatnit jako rodina. Mají velkej problém s pronájmem bytu, tak to řeší takovým způsobem, že vycestuje celá rodina a tam ve spolupráci s Romy s té země, nebo s charitativníma organizacema, to řeší to bydlení takovým způsobem, že ten den ho mají zajištěný. Tady mají problém s pronájmem obyčejnýho bytu a tam mají do druhýho dne pronajatej celej domek s bazénem. A mají to zajištěný takovým způsobem, že ten vlastník to za ně celý vyřídí, i co se týče dávek, je tam garance placení toho nájmu. A oni se snaží, děti vést do škol, pracovat a když se jim nepodaří najít práce, tak jsou zajištěný. Elita taky odešla, většinou to byli umělci, hudebníci, někteří, kteří pracovali v neziskovým sektoru, lidi vysokoškolsky vzdělaní no a vyřešili to emigrací takovým

způsobem, že se tam víc uplatní a ten potenciál ještě zvýší. Ale zatím nemám informace, že by se tam takový lidi chytili. Protože k tomu, aby se tam chytili, musí člověk něco dokázat, nějak ten talent uplatnit, bez nějaký takový tý podpory se tam těžko uживíme. Protože když byli považováni za elitu tady, tak ale tam v zahraničí museli začít pracovat zase úplně od začátku a pak zjistili, že to není tak jak to bylo tady a jak si představovali a pak o nich nebylo slyšet. Co slýcháváme z různých školení, kdy se ptáme na to, jak se má ten a ten, tak získáváme informace, že třeba pracují v nějaký fabrice, říkají, že se nemají špatně, ale že na tom nejsou tak, jak byli tady. A dále říkají, že nejsou považováni za jejich obyvatele, ale za cizince, že jsou pořád Češi, tím pádem, ten člověk tam musí být delší dobu, aby získal občanství.“

C. Majetková a finanční situace

„Majetek řešili, samozřejmě, že to takovým způsobem řešili. Když tam měli nějaký finance, to znamená, že například dcera pobírala nějaký rodičovský příspěvek, nebo invalidní důchod, tak automaticky si udělali trvalý příkaz a z těch peněz hradili nájem. I když tam nikdo nebydlel, v tom bytě, kterej tu nechali, dali to na vědomí správě domu. Tak takovým způsobem nechali hradit to nájemné a další služby, jo? Služby, samozřejmě, si to dali vypnout, jo, ale co se týče placení nájmu, tak takovým způsobem si to oni zabezpečí. No a co se týče dalších věcí, řešej to takovým způsobem, že to pronajmou, jedná se o byty v osobním vlastnictví, takže to pronajímají, nejraději rodinným příslušníkům. A samozřejmě ty rodinný příslušníci, když tam bydlí, tak hradí veškeré náležitosti spojené s nájemným a se službami. A ten člověk, kterej je v cizině, tak to pak takovým způsobem sleduje, kontroluje a podobně. Takže někteří, kteří o tom už ví, tak si to takovým způsobem zabezpečí. No a pro některé, kteří tady už nevlastní bydlení, nebo to chtějí nějakým způsobem zpeněžit, tak nezbyvá nic jiného, než je poučit aspoň, že zůstávají občany České republiky, tak aby si aspoň pozastavili sociální, zdravotní, aby si tam zašli a pozastavili si to tam. To se píše jenom takovej malej formulář a tím pádem se to utne, zastaví se to placení, dá se vědět, že ten člověk je v cizině, tam se přihlásí a pojištění se platí v cizině. Pak samozřejmě při návratu si to obnoví a nevzejde z toho žádný dluh. Takže takovým způsobem to řeší, Romové jsou už tak poučený z toho, že už ví, co mají dělat, udělají si trvalé příkazy a hradí si to z toho. V té první vlně, to byl velkej boom, tak oni počítali s tím, že už se nevrátí, tak rozprodali všechno, co měli. Dokázali zpeněžit i obecní majetek. Šlo jim hlavně o to, aby

vycestovali, a mysleli si, že už se v životě nevrátí, Chtěli tam jako zůstat. No, byly i takový případy teda, kdy se vrátili zpátky a začali úplně od nuly. Dnešní situace je taková, že kdyby byla nějaká reportáž z jiné země a řeklo by se, že je tam dobře, že tam není diskriminace, není tam rasismus a podobně, tak já vám garantuju, že během chvíle všichni vycestujou do té země. Je to jenom o tom, že problémy nejsou jen v České republice, ty problémy jsou všude, v celém světě. A tohle si oni už uvědomili. Tím pádem si dávají větší pozor, jakým způsobem se mají chovat. Ale jak říkám, v jiné zemi mají ten start, děti, školy a podobně, lepší. Startovní čáru mají lepší v těch západních zemích, než tady. To víme ze zkušeností. Oni hledají varianty, zemi zaslíbenou, ale pro některé je to, že už chtějí tady nějakým způsobem žít, bydlet, fungovat, mají tady kořeny. Ale někteří jim to kazí takovým způsobem, že páchají trestnou činností, chovají se nevhodně, no a tím pádem jsou všichni jako házení do jednoho pytle. Může se snažit, může být integrovanější, studovat vysokou školu, může být doktorem, ale stejně je Rom a hotovo. Taková je věc. Tak udělali jsme náležitost kolem poučení těch lidí, kteří jako chtějí nějakým způsobem vycestovat aby si udělali nejdřív takové ty opatření doma, to znamená aby, v případě návratu se zpátky, tak aby nebyli dlužní na zdravotním a sociálním pojištění, pak vysvětlovalo se jim to, jestli mají nárok na dávky, jestli můžou pobírat dávky tady v republice a nebo v cizině a jakým způsobem, a samozřejmě jsme je přesvědčovali k tomu, aby, aby ten krok nečinili. Ale jak jsme tohle zjistili, člověk, když chce vycestovat tak se nenechá a vycestuje. My jsme udělali takové opatření, aby už byli poučeni v tom smyslu, aby si udělali tyhle věci náležitosti, jo přesvědčovali jsme je k tomu, aby neprodávali veškeré majetky, co měli vlastní, a nebo když bydleli v nájemném bytě, tak aby to dali na vědomí městu nebo té správě domu nebo bytu a aby jenom oznámili, že po nějakou dobu budou mimo a že nájem bude placen z toho a z toho a podobně, aby se nějakým způsobem pozastavil ten nájem, aby tam nebyl dluh a penále a další náležitosti. Tak někteří to učinili, někteří to neučinili no a tím pádem ti, co to neučinili tak samozřejmě přišli o to bydlení. Vrátili se zpátky, neměli se kde uchýlit, tak v první řadě jim pomohla rodina, no a pak když už té rodině to bylo hodně, tak tím pádem ty osoby, nebo ty lidi, si to řešili takovým způsobem, že si pronajali nějaký byt. A nebo z nějakých prostředků když byl schopen získat zaměstnání, tak si brali úvěry, a kupovali si byty v osobním vlastnictví. Takže takovým způsobem to funguje dodnes, tohle funguje takovým způsobem. A jihočeskej kraj, aby nějakým způsobem dělal nějaký opatření vůči tomu, tak to nedělá, jenom pořádáme různé takové ty semináře

k sociálně vyloučeným lokalitám, kde prezentujeme práci jako neziskovek, práci institucí vládních a kde dáváme informace jako těm jedincům ty samosprávě, aby se takovým způsobem chovali k těm nájemníkům, aby jim pomohli, ne naopak nějakým způsobem bojovat o to, aby z těch bytů odcházeli a podobně. Ale zkušenost je taková, že ta samospráva se chová ještě takovým způsobem, že Romy vůbec nechce. Tto znamená, že v momentě, kdy zjistí, že ta rodina vycestovala a nedala na vědomí, i když dala vědět městskému úřadu, tak stejně přišla o ten městské byt. Takže Romové si jsou srozuměni s touto situací, jako následky, co by mohlo následovat, kdyby náhodou se vraceli zpátky. Takže stejně migrují a řeší to takovým způsobem, že si tam našetří nějaký peníze, kdo je šikovnej, pracuje a podobně, tak si tam ušetří nějaký finance. Řeší to způsobem takovým, že koupí nějakou nemovitost někde na vesnici za nějaký menší peníze, nebo si pronajme byt, jo a tak. Takže většina těch nájemníků teď bydlí v bytech majitelů, v pronájmu.“

V případě, že situaci majetku neřešili, po návratu nic neměli, obraceli se na pomoc úřadů? Žádali o sociální dávky apod.?

„Tak samozřejmě obraceli se, jejich první kroky byly na městské úřady, obraceli se na samosprávy. Říkali, že přišli o bydlení takovým a takovým způsobem, no, a samospráva se zachovala takovým způsobem, že před tím vlastnili obecní byt, a když o něj přišli takovým způsobem, tak jim řekli, že byty nemají, nemají šanci ho získat. Jedině pak jejich děti si můžou podat žádost, no ale samozřejmě čekací doba a podobně. Takže je nutili, aby nějakým způsobem reagovali rychle a hned, tak to řešili takovým způsobem, že by se jim podařilo přesvědčit nějakého majitele, nebo realitku, tak si najdou nějakého pronajímatele a opatří si nějaký byt. Většinou se jedná o byty na delší dobu, to znamená že povětšinou jsou to majitelé těch bytů, kteří bydlí v cizině nebo jiném městě, tak jim to dají k pronájmu dlouhodobě. Jinak to řešili společně s rodinnými příslušníky a to byla jediná šance, jak kde umístit nějakým způsobem ty romské rodiny.“

D. Důvody odchodu a zpětného návratu do České republiky

„Samozřejmě ta migrace byla pořád, ta šla pořád, ale vždycky to vyvrcholilo něčím. Vždycky to vyvrcholilo něčím, to znamená, když byly útoky nějaké páchané na Romy ze strany hnutí skinheads, a nebo já nevím, ty dneska dělnické strany a před tím byly ještě nějaké seskupení, sládkovci a podobně, takže vždycky je to po nějakých takových incidentech tak Romové nepřemýšleli a samozřejmě odjížděli pryč. Když chtěli odjet do

tý Velký Británie tak většinou to byli, z mýho pohledu a můj osobní názor, tak to vždycky byli tady co žili největší dlužníci, pachatelé trestných činů a lidi kteří měli před výkonem trestu, takže všichni pak utíkali a schovávali se do těch zemí, jak byla Velká Británie, například. A samozřejmě, využívali tam ten pestrý, takový ten sociální stav, ty dávky, jaký ten systém, jaký tam měli ve Velký Británii, tak vyplácení mezd jim vyhovovalo tejdenním a ty sociální dávky tam byly na takový úrovni, že my jsme si mohli v Čechách jenom snít o tom, neměli žádný problém s pronájmem domu, bytu a podobně. Žádná ze strany těch Romů, co se týče diskriminace na trhu práce, nebo diskriminace nějaká jiná tak když jsem se vyptával, tak nejevili žádnou, nejevili žádnou takovou jako věc, takže vyhovoval ten systém a pracovali tam a žili si na naše poměry lépe než tady ty Romové. V roce 1997 to byli navrátilci takovým způsobem, že je hodně tížil ten stesk po rodině, ne takovej ten pocit, že by tam bylo něco špatnýho, takže taková ta soucitnost rodinná a podobně, tak je donutila k tomu, aby se vrátili zpátky.“

Příloha III. Rozhovor s Mgr. Alenou Kajanovou Ph.D. ze dne 29.11.2011

A. Doba a místo odchodu

„Tak oni každopádně ještě pořád odcházej, ono to jako není, to je takovej proces, kterej si nemyslím, že by měl nějaký jako úplně jasně stanovený začátky a konce, spíš jako to chápat jako proces, Romové vždycky odcházeli v minulosti a pořád odcházet budou, protože prostě odcházejí za lepšíma podmínkami a myslím si, že tak jako nějaký hlavní vlny, takový ty vlny do Kanady, před pár lety do Kanady, do Belgie chodili, do Anglie. Zase z každýho toho města je to trošku jiný, jo, když vemete v republice ty města, tak oni navazujou v podstatě na to, že nikdy neodcházeli, že by šli někam, kde nikoho neznaj, oni navazujou v podstatě na to, kde mají rodiny, kde mají nějaký příbuzný. A fakt je, že oni odcházej a zase se vracěj, si myslím, že ta většina těch českobudějovickejch rodin, nebo naprostá většina, která odešla, už je zase zpátky, jo. Ono jako nějaký o tom, že by odešli a tam zůstali, taky jsme měli nějaký klienty, když jsem dělala u Salesiánů, který pořád ještě měli rodiny v Kanadě a v Anglii, hlavně v Manchesteru, tak s nima skypovali, ale těch bylo hodně málo. Takže většina je ta navrátilá. Ono se hodně mediálně mluvilo o tom, že Romové odcházej, ale už velice málo o tom, že se vracěj. Ono to budí dojem, že nám tady odešla půlka Romů a jsou někde spokojený, ale ono to tak jako není. Před 3, 4, rokama odcházeli tady ti budějcký, ale míň a míň, tím právě, jak získávali ty informace o tom, že to tam není tak úžasný, jak si mysleli, jo.“

Dalo by se tedy říct, že ten odchod, ta vlna toho odchodu, není v současné době tak silná.

„No není, a nebo oni dělají dost často to, to nevím, jestli jste tam zaznamenala v tý literatuře, že oni odejdou, vrátí se, odejdou, vrátí se pořád dokola, tak já mám příklad jedný klientky, co jsme měli, jak její rodina se z pravidelností odcházela vždycky na rok tam a rok tady a na to dítě to mělo šilenej dopad, protože jednak ona měla nějakou mentální hendikep a tam jí dávali do normální školy a tady chodila do speciální a ona se vždycky vrátila a neuměla nic z toho, co se tady naučila, byla pořád na úrovni první třídy. Toto taky dělají některý, choděj tam a zpátky. Odcházeli nejčastěji do Velké Británie, Kanady a Belgie.“

B. Sociální sítě

„Já bych řekla, že odcházeli všichni možní, že to nejde říct, že jako elita, protože odešli i různí „degeši“ do Anglie. Možná ta elita potom měla větší šanci, když se vrátili tady znova začít. Ti ostatní, ti velice těžko, ti klesli víc, než byli. Měli tady nějaký standard, kterej byl docela mizernej, odjeli a přijeli a měli ještě horší, než byl, že jo, dopadli hůř. Málokdo se vrátil z Anglie, aby si tam vydělal, aby opravdu přivez nějaký pálky a mohli si tu něco pořídit. To je spíš případ těch, kdy odjeli jenom chlapi. Protože ta migrace může mít různý podoby, někdy odejdou jenom chlapi a to je v pohodě docela, můžou tady financovat tu rodinu, můžou něco přivést potom. Ale pak ta situace, kdy odjedou chlapi a pak v další vlně odjede žena s dětma tak to nedopadá úplně dobře.“

Takže se to tady dělo v Budějovicích, že neodjížděly celé rodiny, ale jenom ti muži, kteří tam udělali nějaké zázemí?

„No, a pak za něma ty ženy většinou, po půl roce po roce, někdy taky ne.“ A když ty odchody byly takhle rozdělené, tak se tam uchýtili? „No já si myslím, že když tam šli samotný ty chlapi na nějakou krátkodobou, to je podobná situace jako sem jezdí Ukrajinci, prostě vydělávat a vozej to domu a třeba přestanou po pár letech, tak to může fungovat. Ale pakliže tam za půl roku přijedou ve vidině toho, my to tam nějak přežijeme i ty rodiny, tak to není dobrý, ale nechci to generalizovat.“

C. Majetková a finanční situace

„Zanechaný majetek řešili blbě, protože oni často udělali to, že prodali to, co tady měli pod cenou a všelijak a vybavení bytu a byt kolikrát i, nebo ho opustili, málokdy někdo vlastnil byt, tak prodali takhle ty věci aby měli na ty letenky, protože oni z nějakých nepochopitelných důvodů nevyhledávali letenky tam, co my, na nějakých těch nízkonákladových společnostech, ale normálně je kupovali za úplně šílený pálky, jako když je člověk poslouchal a teď má pět dětí, to je dohromady hafo lidí, takže je to stálo docela horentní sumy ty letenky a museli prodat tady věci a tím, že většina je v podnájmu, tak se zbavili toho bydlení a najednou pak se vrátili, a neměli kde bydlet. Tak se to řešilo a to kolikrát byly takový pozůstatky na Máji, kdy ty lidi bydlí hafo let už u prarodičů, u příbuznejch, protože prodali svůj byt, když jeli do Anglie, nebo prodali, zbavili se toho a nemaj teď nic, no. Spíš to řešili tak, že prodávali věci, nebo když měli nějaký peníze, tak to šlo na ty letenky.“

D. Důvody odchodu a zpětného návratu do České republiky

„Já myslím, že kvůli lepšímu, prostě že tam měli nějakou vidinu toho, že ta situace bude lepší. Vždycky Romové, když kočovali, tak kočovali za lepším. Na tom úplným začátku tam byly nějaký ty vidiny toho, že jsou tam nějaký lepší sociální podmínky, že jsou tam větší dávky. To jsou takový ty mýty urbánní jejich, kdy někdo řek: Hele tady se nám vede super, pořídil jsem si tam auto. Ale kvůli práci a kvůli tomu, že tam mají životní standard o něco vyšší než tady, nebo myslí si to, pak zjistěj, že ne. Možná i taková ta hysterie skupinová, že se řekne hele pojďme, jdeme do Anglie, tady ten a tady ta tam byla. Tam stačí jeden pozitivní příklad, kdy opravdu někomu se to povedlo, že má ten barák v tý Anglii, že to tam má nějakým způsobem vybavený, tak oni ho pak berou, jo hele podívej, tady tomuhle se to povedlo. Oni v tom začátku tam měli fakt asi velký ty přídavky na ty děti, nebo nějakou tu podporu těch dětí, protože, asi ne přídavky, ale zkrátka dostali hned na začátek nějakou podporu pro děti, kde mi říkali ty lidi, že prostě přišli někam, a v tom bytě že byla plná lednička věcí pro děti, plno sladkostí a že dostali plínky a tak, jako zadarmo. Tak to je možná lákalo a mysleli si, že to tak bude furt. O tom doteďka mluví. Neznám nikoho takovýho, kdo by odešel, že tady je diskriminovaněj a jako nemyslím si to, že to je ten hlavní důvod. Jako jestli to takhle někdo odešel, tak podle mě ojedinělejší případy, ale samozřejmě média se jich chytanou. Ani jsem nikdy neslyšela, že by někdo odešel kvůli diskriminaci, je ale nutný se nad tím zamyslet tak, že i to, že tady nemají práci je důsledek té diskriminace, takže může někde na začátku být diskriminace, jo, odejdu, protože tu nemám práci, což je důsledek diskriminace, ale ne jako čistě, tady mi někdo nadává, tak odejdu.“

A třeba v Budějovicích, jestli odešel někdo z důvodu nějakého útoku?

„Ne, nevím, neznám, ale to by Vám řek David Kostohryz. Vždycky říkali, že šli kvůli penězům, dávkám, nevím čemu, že tam měli rodinu, že rodina je pozvala, že to chtěli zkusit, že jeli třeba jenom navštívit rodinu a pak tam zůstali, protože viděli, že je to tam docela dobrý, nebo jim tam někdo nabídl práci a tak.

Ohledně návratu, tak jako jsou, spíš jsou to ty rodiny, jak vy říkáte, elitní, co byli už předtím líp situovaný, nebo co třeba odešli jen ti chlapi a děti tam jeli na prázdniny za něma maximálně, že tam nebyli dlouho, spíš takový ty krátkodobější, že si třeba koupili auto, nebo oni to tak aspoň prezentovali, jo, že říkali, že si koupili auto, že si tam vydělali.“

Příloha IV. Rozhovor s Mgr. Veronikou Šimečkovou Ph.D. ze dne 24.2.2012

A. Doba a místo odchodu

„Já vím, že teda u těch našich rodin to bylo asi tak před třema, čtyřma lety, možná víc, jak která rodina, já vím asi o třech rodinách, a řeknu třeba v dekadě posledních šesti let, že tam vydrželi třeba tři, čtyři roky a potom se vrátili nazpátek, a bylo to především hlavně kvůli tomu, že buď tam už neměli práci a chtěli sem, protože tady maj druhou část rodiny a nevydrží to, nemůže se odstěhovat tam celá ta rodina. Takže tyhle dva důvody, ta rodina a vlastně ty pracovní. Já vím, že to byla především Anglie a Kanada.“

B. Sociální sítě

„No, já nevím přesně ta rodina jedna, tam vím, že oni si tam sháněli práci dva bráchové dohromady, tak vím, že tyhle ti tam šli jako dohromady, a že si to sháněli přes nějakýho známýho, ale že tam nebylo vyloženě rodina, protože potom se zase vraceli za tou rodinou, takže to by neřekla, ale jako vím že třeba děti, když k nám přijdou a řeknou že jedou do Anglie, tak že tam mají už třeba babičku, dědu nebo nějakýho příbuznýho.“

No já jsem o tomhle odchodu elit už taky četla, nicméně já si myslím, že oni prostě odchází, protože ví, že se tady nedovolaj, jakoby že tady nemaj ty práva. A ač můžou bejt jakýkoliv, tak všichni je strkaj do jednoho pytle, takže je to úplně jedno, jako že si prostě vystudujou střední školu, nebo si vystudujou i vysokou, tak stejně je to furt Rom, a může bejt elita jaká chce, oni prostě nemaj tu rovnoprávnost, kterou by tady měli mít. Takže oni odchází prostě proto, že cítí, že tam ty práva budou mít, a když třeba mluvím s těma dětma, který se vrátily, tak opravdu jako se jim stejská po tý škole tam. Tam nikdo jako neřešil, že to jsou Romové, tam prostě je brali stejně a kolikrát jsem si i s tou maminkou povídala o tom, jak je to možný, a ona říkala, že na to vzpomíná, že kdyby tady neměla nazpátek tu rodinu, tak se nevrátí, protože tam kluci se výborně učili, neměli žádný problémy výchovný, nic. Takže já si myslím, že oni tam prostě tu možnost maj, maj tam to právo, já nevím, si o něco říct, bydlet, normálně žít jako my, a tady jsou pořád na okraji té společnosti, protože, a to ať naši úředníci říkaj, že jim je jedno, jestli je zelenej, fialovej nebo modrej, tak je to prostě jenom taková blamáž, že to jen tak říkaj, ale vadí jim to. Prostě seš jinej, což je u nás si myslím už jakoby z historie daný, nějakým způsobem. Já tohle hrozně cítím v těch lidech, prostě je jinej, tak jde na okraj

společnosti a nemá tady to právo a tam ho maj, proto odchází za tímhle, já to takhle cítím. A za prací samozřejmě, protože to souvisí s tím, že tady nemají možnost pracovat. Co tady dělají, kopou, a nebo jezdí v „ASE“ a přitom by mohli dělat něco jiného, jenže prostě půlka jejich kamarádů krade, tak oni zřejmě kradou taky, ale že tohle dělají bílý, to nikdo neřeší.“

D. Důvody odchodu a zpětného návratu do České republiky

„Tam je to právo na svobodnou práci, co má mít každý člověk, mít možnost pracovat, mít možnost se nějakým způsobem žít. Já vím, že je tu spousta lidí, který se třeba neživí a žijou na dávkách, ale je tu spousta rodin, který chtějí, ale nemůžou. Takže si myslím, že oni to hledají tam, že jako můžou. To nevnímám tak, že by odcházeli kvůli tomu, že je tam klid a byli by doma, prostě ty rodiny tam tvrdě makaly a vydělaly si tam peníze prostě, cestovali, že si to užívali, stejně tak jako by to udělal jakýkoliv jiný člověk. Na ty odchody mám takový dva pohledy, taky z hlediska toho, že jezdím do Afriky, tak taky nemám problém s tím odjet pryč, ale na druhou stranu i ta Afrika mě naučila, jak si tam drží jakoby ty svoje ovečky, že tohle není jako řešení, že bych to řešila jinak. To je jako když je člověk nemocnej a bere třikrát do měsíce antibiotika, ale neřeší tu příčinu proč to je. Já bych fakt šla jinou cestou a snažime se jí jít tou jinou cestou. Jako je super jim to jakoby umožňovat, ale to zlo tady silí potom, protože jakoby jsme pořád na ústupu a to si nemyslím, že je úplně v pořádku, já jsem docela taková demonstrativní, tak mě tohleto docela vadí, že jako před tím problémem se neutěče, a prostě ty lidi, já si myslím, že pro tu romskou kulturu je to strašně těžký, že ztrácí svoji rodinu, tím pádem ztrácí i svoji identitu. Sice se třeba můžou přestěhovat všichni, ale stejně, ty kořeny, ač jsou kočovníci, to chápu, tak stejně když tady zůstane část rodiny, tak si myslím, že oni tím musí hodně trpět. Takže si myslím, že proč jakoby to řešit úplně jinak, jakoby tím odchodem, než tím, proč tady neumožnit ty stejné práva. My jsme v Evropské unii, když už si na to budeme hrát teda a máme mít všichni ty stejné práva, tak proč jako to tady nejde zlomit. To je stejný jako se amerikanizuju, na to ukazujeme pořád, ale to už je dávno z komunismu, kdy se poukazovalo na ty jiné světy. Takže si myslím, že by se tady s tím mělo něco dělat, ale je otázka, jakým směrem, protože ty lidi na to nemají dotatek sil a není jim tu dostatek na to, aby se něco zlomilo. Ale nejsem úplně pro pro masivní úniky lidí do jiných států za lepšíma zítřkama, já je chápu, ale nemyslím si, že je to úplně v pořádku, protože to nevyřeší tu situaci. Jako proč by se

měly tyhle masivní odchody pořádat, když tady má ta rodina kořeny, stejně jako já a nedokážu si přestavit, že bysme se odstěhovali s celou rodinou pryč, jenom kvůli tomu, že se tady nemůže pracovat, i když by nám nic jinýho nezbylo.“

Příloha V. Rozhovor s Janem Horváthem ze dne 27.2.2012

A. Doba a místo odchodu

„Tak oni odcházeli hlavně v nějakým devadesátým osmým, mám pocit a teď nedávno odcházeli taky docela, 2005 nebo 2006. Docela dost jich emigrovalo, nebo odcházelo do Kanady, ale hodně se jich sem potom vrátilo, protože tam veškerý ty podmínky se daleko ztížily a hlavně už neudávaly žádný sociální statut a nic. Ano, odcházeli, Velká Británie, Kanada, tyhle dvě země.“

B. Sociální síť

„Odcházeli úplně všichni romáci, elita tady více méně zůstávala, protože elita více méně parazitovala na těhletých právě ubožácích. Jo, třeba pan doktor Ščuka, to je bez komentáře. Tyhlety v uvozovkách dobrý lidi, prostě maj vysoký školy, tak více méně spíš parazitovali a parazitují dál na obyčejných romácích, jako jsme my.“

To parazitování máte na mysli, že nepomáhají?

„Nepomáhají, ano, jsou to romáci, maj školu, tak si asi myslí, že se všichni zblázní, ale obyčejným cigánům, jako jsme my, tak nikdo nepomáhá. Pak jsou lidi, nechci říct jako já, ale znám hodně mých kolegů cigánů, kteří prostě pracujou v neziskových organizacích, který fakt jdou do těch rodin a ptaj se, ptaj se přímo jich.“

Jestli tomu dobře rozumím, tak ta elita je medializovaná, ukazovaná veřejnosti, jak pomáhají, ale do jádra věci nejdu?

„Nene, nejdu, oni parazitují na určitých věcech, například Samková, romská právnička teď parazituje na kauze Varndorfu, že jo, jenom aby se zviditelnila, jako tam jí nejde o to pomoci těm romákům, nejde.“

D. Důvody odchodu a zpětného návratu do České republiky

„Tak jsou asi takový tři hlavní důvody, proč odcházeli. Ten první je, že tam měli už rodinu, druhý je ekonomický, protože tady sociální dávky a všechno prostě jak se zvyšuje a zhoršuje vůbec podání sociálních dávek a toho všeho a je to, že prostě tady k romákům se celkově chovají prostě špatně, všechny házejí do jednoho pytle, všude kam oni chodí, tak je více méně odsuzují, prostě jsou v uvozovkách perzekuováni a je to strašný. Takže to jsou takový tři hlavní důvody, proč odcházeli, buď za lepšími podmínkami, ale pak sami zjistili, že tam je to stejný, ale spíš jako z těch ekonomických

důvodů. “

Takže si myslíte, že si tam až tak nepřilepšili? *„Ano, že si tam nepřilepšili.*

Jo oni tam sice měli dobrý, v Anglii tam měli dobrý podpory, protože jsem třeba zachytil, že rodina, která tam odjela tak tady třeba měli starší rodiče, který už s nima neodjeli a když sociálka šla na kontrolu, tak oni jim dali vědět dopředu a ta rodina přijela z tý Anglie sem na tu chvílku a pak zase odjeli. Takže takový to kolování, aby tu sociální dávky dostávali tady, ale i zároveň tam. A oni když pak splnili, já nevím, půl roku, tak pak se sem všichni vrátili a oni třeba další rok, každej tejden dostávali ty sociální dávky z tý Anglie, takže oni si pak taky každej tejden vybírali ty sociální dávky. “

Zaznamenal jste, v jakých oblastech v zahraničí pracovali?

„Většinou jako pomocníci, uklízeči, hodně na stavbách pomáhali jako pomocný pracovníci a takovýhle. “

A ty podmínky získání práce v zahraničí pro ně byly lepší, než v Čechách? *„Určitě tam jo, protože tam jsou zvyklí na cizince a tam ta práce byla daleko líp sehnatelná než tady u nás. Nevím, v jaké době to tady ještě žijeme, ale tady lidi se romáků bojí, všichni mají takový ty předsudky, že všichni jsou hajzlové, všichni nebudou chodit do práce a když dostanou peníze, tak že je všechny propijou. Ono to dneska doopravdy takhle fakt není. Dneska prostě ty romáci, já už opravdu dlouho pracuju s tou komunitou, a vím, že chodí maminky a prosí nás o práci. Většinou když už v tý práci jsou, tak jsou s nima hodně spokojený. Oni už sami romáci začali pocítovat, že prostě bez práce, jak se říká, nejsou koláče. “*

Příloha VI. Emailová korespondence s Mgr. et Mgr. Janem Zábranským ze dne 29.2.2012

Slečno Gloserová,

zajímala jste se o důvody odchodu Romů z Českého Krumlova a jak na věc nahlížím jako probační úředník, který s nimi přichází do kontaktu zejména coby s osobami odsouzenými k alternativním trestům, případně jako s jejich širší rodinou a sociálním zázemím. Na úvod Vaši otázku vezmu trochu ze širší perspektivy, a to celého Českokrumlovska. V roce 2011 jsme zaznamenali odchody Romů zejména z oblasti Kaplicka a Vyšebrodka. Víceméně však všichni odcházeli již za někým z rodiny, příbuzných, známých, kdo už v zahraničí nějaký čas pobýval. Všichni svorně uváděli, že se stěhují za prací, protože v daných lokalitách jednak práce není a jednak jim – jakožto Romům – ani tu trochu práce, která by byla, nedají, protože jsou Romové. Všem bylo společné, že jsou evidováni (příp. vyloučeni) na Úřadu práce, mají základní vzdělání a nemají ani pracovní zkušenosti. Do zahraničí – většinou do Anglie, i když byly případy i stěhování do Francie a rakouského Lince, odcházeli spíše mladí do věku cca. 30 let, jejich rodiče zde zůstali nebo odjeli jen na čas a zase se vrátili. Bohužel o mnohých z nich již nevíme vyjma toho, že je na ně vydaný mezinárodní zatykač, protože si díky svému odchodu přestali plnit i různé povinnosti jim uložené v České republice (alternativní tresty, placení náhrady škody apod.) Zároveň k tomu dodám, že při řešení jednotlivých případů byla zdejší justice dle mého názoru velmi benevolentní a těmto odchozivším vycházela všemožně vstřícně (přistoupení na telekomunikační kontakt mobilními telefony a e-mailem místo osobního kontaktu, požadavky se zúžily většinou na hrazení škody, když již bylo deklarováno, že odcházejí za prací). Bohužel musím shrnout, že i toto minimum si plnili pouze výjimečně, přestali i na zahraničních adresách přebírat poštu a komunikovat a z toho důvodu musejí být sháněni formou tzv. eurozatykače. O zatykači se většinou dozví (je ostatně volně k nahlédnutí na internetu na stránkách ministerstva vnitra i s fotografií sháněných osob) a tím spíše se již nechtějí do ČR vrátit, a to ani na chvíli. Nejde ale o žádnou šikanu či rasismus, spíše naopak.

Co se týče zkušenosti konkrétně s Romy odcházejícími z Českého Krumlova, jde pouze o jednotlivé případy a odpovídají výše uvedenému profilu. Mladí lidé do 30 let odcházejí zejména se svými partnery či dětmi, a to za někým, kdo již v zahraničí žije a koho znají. Cílovou oblastí je Anglie, soudě podle uváděných kontaktních adres se

zdržují společně v několika málo městech a čtvrtích, nadále se stýkají s ostatními Romy (sdílejí např. společně jeden telefon). Nezaznamenali jsme masové odchody našich klientů, spíše jednotlivé a postupné, vlastně plánované (již např. půl roku před odchodem avizovali, že někoho v zahraničí mají a chtějí tam odjet, zpočátku uvádějí, že jen na chvíli nebo na pár měsíců za práci, nakonec však většinou zůstávají). Jak jsem již uvedl, povětšinou se nám v zahraničí po čase ztrácejí, přestanou komunikovat, takže již nevíme co se s nimi děje). Někteří z nich skutečně práci získají, jiní dokládají potvrzení o přijímaných dávkách sociální podpory. Odchody do zahraničí registrujeme cca. od roku 2008, ale nedokáží jistě říci, zda k nim nedocházelo i předtím – a v jaké míře. Od daného roku jde o několik případů odchodů, nejedná se o žádný exodus. Jako důvod svorně všichni uvádějí jednak snazší získání zaměstnání v zahraničí, resp. v Anglii, než v Čechách, a to zejména díky tomu, že tam na ně nikdo nepohlíží jako na Romy, nepocitují negativní předsudky a pak také samotnou diskriminaci. Romové sami slovo diskriminace a podobné výrazy skoro nepoužívají, spíš popisují jednotlivé situace, které jim vadí. Nepopisují žádné stavy vyhrožování či násilí, ale negativně prožívají a vnímají, že nedostanou práci a že na ně ostatní lidé („češi“) už na první pohled koukají jako na zloděje a hlídají si vlastní věci, zboží v obchodech apod. To jsou dva stále opakované důvody. Zároveň pak připojují lepší životní úroveň v Anglii a příp. vyšší dávky. Nemohu ale zde opomenout zmínit, že i ti, kteří cítí, že na ně ostatní hned koukají např. v obchodě jako na zloděje, byli opakovaně za krádeže a podvody odsouzeni. Při konfrontaci s tímto faktem mají snahu otázku zevšeobecnit, že totiž tato zkušenost s tím nesouvisí apod...

Co se týče mého názoru na odchody Romů, domnívám se, že cítí v odchodu do Anglie či jinam určitou lákavou možnost změnit svůj život, prožít a zkusit něco nového. Je v tom možná i sociální tlak a trocha závisti vůči známým, kteří v zahraničí již jsou a svůj pobyt tam si chválí. Možná vidina práce, resp. dobrého výdělku (a kdo bez ohledu na příslušnost k majoritě či minoritě by nechtěl dobrý výdělek bez velké námahy), dobré životní úrovně. Každopádně je to změna a očekávaná změna k lepšímu. Reálná situace u jednotlivých odstěhovaných se nakonec liší, ale u všech vnímám, že se již nechtějí vrátit a ti co se vrátili (kvůli rodině) dost často vzpomínají. Je faktem, že na Krumlovsku je velká nezaměstnanost, ubývá pracovních příležitostí zejm. v průmyslu, tzn. se nelze divit, že pocit Romů, že nedostávají práci kvůli tomu, že jsou Romové, je

v mnoha případech oprávněný. Na druhou stranu je nutno vidět, že drtivá většina z těch, kteří práci nemají, je bez jakéhokoli odborného vzdělání a bez pracovní zkušenosti. Zároveň je tu ale množina těch, kteří práci mají, ač nemají vzdělání, protože se k práci tzv. „umí postavit“. To je ale už jiná věc.

S pozdravem Jan Zabranský, PMS.

Příloha VII. respondent č. 1: Český Krumlov (emailová korespondence)

1. Kdy jste odcházeli do zahraničí?
v polovině roku 2009
2. Kam jste odcházeli? Jaké byly cílové země?
Anglie, v současné době Manchester
3. Odcházeli jste za někým, kdo v zemi už byl? (rodina, přátelé, známí)
Ano, moje rodina zůstala v Čechách, ale já jsem odcházela se svým přítelem a dcerou do Anglie, kde už měl přítel strýce a sousedy a kamarády (z Vyššího Brodu)
4. Odešel jste sám/a, nebo celá Vaše rodina?
Odešla jsem s přítelem a naší dcerou.
5. Jaká byla Vaše situace před odchodem do zahraničí?
K ničemu, všichni se tu na nás koukali jako na zloděje, přítele nikde nechtěli zaměstnat, protože není čech. Viděla jsem to i teď v samoobsluze, když vejdu, hned za mnou někdo chodí nebo na mě kouká, jestli něco nekradu. To v Anglii vůbec není, tam je to výborný. Přítel tam i dostal práci, montuje nábytek v marketu.
6. Byla Vám nabídnuta pomoc od města? Využili jste tuto nabídku? (od Bc. Slivky vím, že město mělo pořádat určitá setkání, na kterých měli romští koordinátoři odpovídat na dotazy, upozorňovat na hlavní okruhy problémů, jako je odhlášení z bytu, telefonní operátoři, platba sociálního a zdravotního pojištění atp.)
Pomáhali nám hlavně příbuzní přítele, kteří jsou všichni z Vyššího Brodu a kteří se tam postupně stěhují (pozn.: respondentka je z Českého Krumlova).
7. Proč jste do zahraničí odešel/a?
Kvůli diskriminaci a lidem tady, jak se koukají, nedají nám práci, jako bysme byli něco míň, že nejsme češi.
8. Jakým způsobem jste řešili svůj majetek, který jste zde zanechali?
Neměli jsme nic, byli jsme na dávkách, z toho se nedalo vyžít. O věci tady se mi stará moje matka a přítel tu má taky matku...
9. Jak jste si zajišťovali peníze na cestu?
Z toho, co jsme ušetřili a pomohla nám moje matka.

10. Proč jste se vrátili zpátky do republiky?

Přítel se vrátil, protože musel nastoupit do vězení a nechtěl do anglickýho, protože tam je to prej hrozný, tak radši jel do Čech. Až si to odsedí, tak se zase vrátí do Anglie, měl tam práci. Já sem jezdím jen na kratší čas za matkou a vyřídit nějaké své věci. V Anglii nám teď vzali dávky, zjistili, že přítel je v Čechách a berem je neoprávněně, takže nemůžu platit svoje dluhy. Za to ale nemůžu. Chcem být v Anglii, protože tam na nás koukají jako na všechny ostatní, přítel má práci a je to všechno daleko lepší. Zpátky už bych nikdy nechtěla.

Respondentka odešla do zahraničí, do Anglie se svým přítelem a dcerou v roce 2009. Odcházela jen ona a dcera, její rodina zůstala v Čechách. Před odchodem pocítovala diskriminaci ze strany majoritní společnosti, její přítel nemohl najít zaměstnání, na respondentku samotnou se prý dívali lidé v obchodech jako na zlodějku. Před odchodem jí pomáhali hlavně příbuzní, kteří se mají do zahraničí postupně stěhovat za nimi, Jako hlavní důvod odchodu uvádí respondentka právě diskriminaci a to, že její přítel nemohl najít práci. Majetek před odchodem neměli v podstatě žádný, byli závislí na sociálních dávkách a to, co zde zanechali, tak o to se stará matka respondentky. Peníze na cestu jim dala matka respondentky, ale také si něco málo našetřili. Zpět do republiky se vrátili hlavně z toho důvodu, že přítel respondentky měl nastoupit v Čechách do vězení a kdyby tak neučinil, musel by nastoupit do vězení v Anglii, kam nechtěl, protože jsou tam údajně o hodně horší podmínky, než v České republice. Respondentka se vrátila s ním a udává, že až přítel trest absolvuje, chce se vrátit zpátky do Anglie, protože jak uvádí, je tam jiné prostředí než tady, lidé jsou k sobě vstřícnější, nikdo se na ně nedívá jako na Romy.

Příloha VIII. respondent č. 2: Český Krumlov (emailová korespondence)

1. Kdy jste odcházeli do zahraničí?
už je to dávno, někdy v roce 2008 nebo ještě o rok dřív
2. Kam jste odcházeli? Jaké byly cílové země?
do Anglie
3. Odcházeli jste za někým, kdo v zemi už byl? (rodina, přátelé, známí)
odcházela jsem za přítelem, který se taky stěhoval do Anglie (z Itálie)
4. Odešel jste sám/a, nebo celá Vaše rodina?
Odešla jsem jen já za přítelem, protože měl v Anglii práci. Rodiče i sestra zůstali tady.
5. Jaká byla Vaše situace před odchodem do zahraničí?
Hledala jsem si práci, po škole jsem nemohla žádnou najít. Seznámila jsem se se svým přítelem, který se stěhoval za prací do Anglie. Přestěhovala jsem se za ním. Mým rodičům koupil dům, ve kterém tu žijí.
6. Byla Vám nabídnuta pomoc od města? Využili jste tuto nabídku? (od Bc. Slivky vím, že město mělo pořádat určitá setkání, na kterých měli romští koordinátoři odpovídat na dotazy, upozorňovat na hlavní okruhy problémů, jako je odhlášení z bytu, telefonní operátoři, platba sociálního a zdravotního pojištění atp.)
Žádnou pomoc jsme nepotřebovali.
7. Proč jste do zahraničí odešel/a?
Kvůli práci přítele. Stejně jsem chtěla být s ním, zůstala tu sestra a rodiče. Jezdíme za nimi a oni jezdí taky několikrát ročně k nám.
8. Jakým způsobem jste řešili svůj majetek, který jste zde zanechali?
Majetek má napsaný přítel na sebe, starají se nám o něj mí rodiče, my jim někdy přispějeme na opravy.
9. Jak jste si zajišťovali peníze na cestu?
Cestu platil přítel.
10. Proč jste se vrátili zpátky do republiky?
Do republiky se vracíme jen za rodiči a příbuznými. Jinak zůstáváme v Anglii.
Jak to bude dál, nevíme.

Příloha IX. respondent č. 3: Český Krumlov (emailová korespondence)

1. Kdy jste odcházeli do zahraničí?
v roce 2007
2. Kam jste odcházeli? Jaké byly cílové země?
do Anglie
3. Odcházeli jste za někým, kdo v zemi už byl? (rodina, přátelé, známí)
odcházel jsem za prací, dozvěděl jsem se o ní od kamarádů, kteří za prací jezdili
4. Odešel jste sám/a, nebo celá Vaše rodina?
Odešel jsem jen sám, protože družka nechtěla, zůstala v Krumlově i s našimi 4 dětmi
5. Jaká byla Vaše situace před odchodem do zahraničí?
Neměl jsem práci a měl jsem různě dluhy, hlavně na výživném a na pojištění a taky půjčky. Potřeboval jsem rychle peníze.
6. Byla Vám nabídnuta pomoc od města? Využili jste tuto nabídku? (od Bc. Slivky vím, že město mělo pořádat určitá setkání, na kterých měli romští koordinátoři odpovídat na dotazy, upozorňovat na hlavní okruhy problémů, jako je odhlášení z bytu, telefonní operátoři, platba sociálního a zdravotního pojištění atp.)
O pomoc jsem se nezajímal, hlavní byl příslib práce a všechno šlo hodně rychle.
7. Proč jste do zahraničí odešel/a?
Kvůli práci, která se tam naskytla.
8. Jakým způsobem jste řešili svůj majetek, který jste zde zanechali?
Protože tu zůstala moje přítelkyně a děti, normálně dál bydlela v našem bytě a já jim posílal peníze, odjel jsem jen vydělat peníze.
9. Jak jste si zajišťovali peníze na cestu?
Na cestu jsem si vzal půjčku.
10. Proč jste se vrátili zpátky do republiky?
Musel jsem se vrátit, protože už to nebylo, co bývalo. Vrátil jsem se v roce 2009. V původním zaměstnání v masně propouštěli, tak jsem ještě chvíli dělal co se dalo, ale už se to nevyplatilo, se zaplaceným ubytováním a jídlem mi nezbylo skoro nic, tak jsem se vrátil zpátky za rodinou.

Příloha X. respondent č. 4: České Budějovice (kazuistika)

Respondentka odešla do Anglie, v roce 2004 společně se svým otcem. Není si úplně jistá, z jakého důvodu se rozhodli, že do zahraničí odejdou, nicméně odešli za tetou, sestrou respondentčina otce, která odešla nejspíš z ekonomických důvodů. Ta byla v Anglii asi čtyři roky, chodila do zaměstnání, společně se svým manželem, její děti chodily do školy.

Respondentka nastoupila v Anglii do základní školy, ve 13 letech začala chodit na jakousi obdobu naší střední školy. V Anglii byla asi 5 let a poté se vrátila zpátky do České republiky z důvodu stesku po babičce. Její otec v zahraničí zůstal, v současné době o něm nic neví. Společně s babičkou pravidelně navštěvují tetu respondentky, naposledy za ní byly na návštěvě o Vánocích, chystají se tam o letních prázdninách. Respondentka vnímá možnosti v Anglii kvalitněji a lépe, nežli je tomu v České republice, hovořila o škole, úrovni vzdělání a také přístupu učitelů, kdy sama říkala, že tam nepoznala ani náznak rasismu, jejími spolužáky byli Turci, Arabové a podobně, nepociťovala rozdíly. Její bratranec, který chodí na odborné učiliště se setkal s nevhodnými projevy třídní učitelky vůči své osobě, jak potvrzuje respondentka, nic podobného se v Anglii nestalo. Respondentka v současné době uvažuje o tom, že až odejde ze základní školy, tak by zkusila studium právě v Anglii, kdy její sestřenice vystudovala obor příbuzný žurnalistice, který by se jí samotné líbil.

Babička respondentky se přidává s tím, že měla možnost v Anglii pracovat na brigádě, kdy jako největší obtíž pociťovala jazykovou bariéru, ale i přes to si vydělala více peněz, než když chodí v Čechách do zaměstnání. Sama říkala, že kdyby neměla strach z toho, že z důvodu jazykové bariéry by nenašla práci, neváhala by a odjela by. Poukazovala na možnost chodit do večerní jazykové školy, která je dle jejích slov zdarma. I sama respondentka, tak její babička hodnotí velmi příznivě tamní sociální a ekonomickou úroveň, babička pak týdenní peněžní výplaty. Tento systém vyplácení hodnotí velmi příznivě, na rozdíl od vyplácení peněz jednou za měsíc.

Kdy jste odcházeli do zahraničí?

To už je dlouho, myslím že to bylo v roce 2004, to mi bylo 6 let. V zahraničí jsem chodila do základní školy, a když mi bylo 13, tak jsem chodila něco jako na střední školu.

Kam jste odcházeli? Jaké byly cílové země?

Odešli jsme do Anglie, do New Castelu.

Odcházeli jste za někým, kdo v zemi už byl? (rodina, přátelé, známí)

Odcházeli jsme za tetou, sestrou tatínka, která odešla nejspíš z ekonomických důvodů.

V Anglii byla asi čtyři roky, chodila do zaměstnání, společně se svým manželem, její děti chodily do školy.

Odešel jste sám/a, nebo celá Vaše rodina?

Odešli jsme s tatínkem.

Jaká byla Vaše situace před odchodem do zahraničí?

To už si moc nepamatuji, nevím.

Proč jste do zahraničí odešli?

Já myslím že jen tak, to prostě zkusit.

Jakým způsobem jste řešili svůj majetek, který jste zde zanechali?

O majetek se starala babička.

Jak jste si zajišťovali peníze na cestu?

Já bych řekla že spíš babička nám dala peníze na cestu, protože táta neměl práci, tak asi i z toho důvodu jsme odjeli, aby si táta našel práci.

Proč jste se vrátili zpátky do republiky?

Já jsem se vrátila proto, že jsem byla zvyklá na babičku, bez ní teď už nemůžu být.

Vy sama uvažujete, že až vyjdete školu, že byste do zahraničí odjela?

Ano, je to tam lepší, je tam lepší práce. Určitě jsou tam lepší možnosti než tady, jen musíte umět mluvit anglicky, když neumíte mluvit, tak šanci nemáte. Já jsem se mluvit naučila rychle, protože jsem byla malá, tak asi i proto. Ze začátku to nebylo moc dobrý, ale pak jsem si zvykla.

Příloha XI. respondent č. 5: České Budějovice (kazuistika)

Respondentka se společně s manželem a synem rozhodla odejít z České republiky do zahraničí, konkrétně do Irsku v roce 2004, kdy její manžel nemohl delší dobu sehnat zaměstnání z důvodu příslušnosti k romské menšině. Uvádí, že pocítovala rasismus ze strany majoritní společnosti. Před odchodem bydleli s celou svou rodinou u dědečka, který se jim postaral o majetek, který zde zanechali, vlastní byt v té době neměli. Peníze na cestu jim půjčila matka. V Irsku zažádali o azyl a čekali na rozhodnutí soudu. Během té doby pobývali na hotelích a ubytovnách, velmi příznivě hodnotí přístup tamní společnosti k dětem, kdy veškeré vybavení pro syna, které zakoupila, jí bylo okamžitě proplaceno. Ubytování a jídlo měli zdarma, ze sociálních dávek, které pobírali, si platili případné cestovné. Během pobytu v Irsku měli možnost seznámit se i s jinými romskými rodinami z České republiky, které azyl dostali a život v zahraničí si velmi chválili. Bohužel rodině onemocněl syn, a tak po 6ti týdnech, které strávili v Irsku, přijeli zpátky do Čech. Zdravotní stav syna byl velmi vážný, a tak kvůli strachu o jeho život zrušili žádost o azyl a vrátili se zpět. Respondentka ovšem říká, že kdyby se nestala tato skutečnost, s největší pravděpodobností by v Irsku zůstali, protože i během té krátké doby, kterou pobývali v zahraničí, měla možnost srovnat životní úroveň tamních obyvatel, jiných českých azylantů s tou, která je v České republice. V současné době neuvažuje rodina o tom, že by odcestovala z toho důvodu, že mají oba manželé stálé zaměstnání a také obavy, že by se jim nepodařilo se v zahraničí uchytit a z toho, že by o práci v republice přišli. Celkově hodnotí svůj pobyt v Irsku jako velkou zkušenost právě z toho důvodu, že měli možnost srovnání, jaká je životní úroveň v zahraničí a jaká v České republice.

Příloha XII. respondent č. 6: České Budějovice (kazuistika)

Respondent má zkušenost s celkem dvěma odchody do zahraničí. První se uskutečnil v roce 1999, kdy i s celou rodinou se pokoušel získat azyl ve Velké Británii. Do Británie neodcházel za nikým, koho by znali. Na udělení azylu čekal on i celá jeho rodina asi dva roky, žádost jim byla zamítnuta a tak byli deportováni zpět do České republiky. Jako hlavní důvod odchodu uvádí, že to bylo hlavně kvůli dětem, pro které chtěl to nejlepší, aby jim udělali nějakou budoucnost, a další důvod uvádí práci. Nicméně se tento první pokus nezdařil. Poté co se vrátili, nemohl respondent najít práci, spíš pracoval po brigádách a neměl stálý příjem. V roce 2002 zkusil získat respondent s rodinou azyl v Irsku, kde pobývali asi 11 měsíců. Celý pobyt se museli zdržovat jen v prostředí hotelu, kde jim bylo poskytnuto ubytování, ale manželka respondenta onemocněla a jejich tehdy malý syn také. Měli zkušenost s místními lékaři a lékařskou péčí, která podle jejich slov byla co do vybavení velmi dobrá, ale co do času a ochoty lékařů špatná, léčení syna tamní lékaři odkládali a tak respondent zrušil žádost o azyl a vrátili se zpět do republiky. V roce 2009 odešli do Kanady, do Toronta, znovu, už za svými známými, kteří odešli v roce 1997. Získání zaměstnání hodnotí celkem složitě, kdy je nutné mít pracovní povolení. V Kanadě se setkávali i s ostatními Čechy, kteří byli v Kanadě delší dobu než oni sami, kteří je podporovali v tom, aby v Kanadě zůstali. Vrátili se proto, že se manželce velmi stýskalo po rodině, jejíž část zůstala v Čechách.

Příloha XIII. respondent č. 7: České Budějovice (kazuistika)

Respondent uvádí svojí zkušenost s odchodem z České republiky do Anglie, Manchesteru, kam odešel s celou svojí rodinou po smrti své manželky v roce 1999. Tímto způsobem řešil bytové problémy, které u něj nastaly po smrti ženy, provedl výměnu bytu v Českých Budějovicích za byt ve Vyšším Brodě, nicméně nastaly nějaké komplikace a o byt ve Vyšším Brodě přišel. Proto se rozhodl, že odejde, zvlášť poté, co byl napaden skinheady, začal mít strach o své děti. Uvádí, že peníze na cestu měl našetřené. Neodcházel za příbuznými, pouze se domluvil s kamarádem, že po příjezdu u něj stráví nějakou dobu, než mu bude přidělen byt. Děti začaly chodit do školy, respondent byl už tehdy v invalidním důchodu, a tak se zajímal o možnost příležitostné, fyzicky nenáročné práce. Po nějaké době ho zkontaktovala jeho tchýně, babička dětí, kterým se začalo velmi stýskat. Respondent souhlasil s návratem do České republiky pouze pod podmínkou, že tchýně nechá u sebe bydlet svá vnoučata, protože respondent neměl v České republice v té době žádný byt. V Anglii byli tedy asi jen půl roku, ale respondent přiznává, že kdyby nenastala ta situace, že by chtěly děti zpět, s největší pravděpodobností by tam zůstali. Respondent poukazuje na skutečnost, že se cítil v Anglii dobře, připadalo mu to tam jiné, od přístupu lidí až po ekonomickou a sociální situaci místních lidí na rozdíl od podmínek, které panovaly v České republice. Jeho syn se před dvěma lety vrátil z Kanady, kde žádal o azyl, ale nedostal ho, pobýval tam necelý rok.

Abstrakt

GLOSEROVÁ, Z. *Stěhování Romů z vybraných lokalit Jihočeského kraje do zahraničí a zpět*. České Budějovice 2013. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce D. Urban.

Klíčová slova: migrace, diskriminace Romů, romská rodina, zaměstnatelnost Romů

Práce se zabývá zjišťováním důvodů stěhování Romů z vybraných lokalit jihočeského kraje do zahraničí a zpět. Je členěná na část teoretickou a praktickou. V teoretické části je popsána problematika migrace Romů, možnost pracovního uplatnění a s tím spojená diskriminace romské menšiny. Na tomto základě je poté zohledněno, z jakých důvodů se Romové stěhovali do zahraničí. V teoretické části práce jsou uvedeny jako citační zdroje výpovědi sociálních pracovníků, pracujících s menšinou, kteří jsou s problematikou stěhování Romů obeznámeni.

Praktická část práce obsahuje výzkum, metodiku výzkumu, jsou zde zohledněny možnosti zkrácení vyhodnocení výzkumu a také samotné vyhodnocení polostrukturovaných rozhovorů. Diskuze obsahuje rekapitulaci práce, přičemž v závěru je popsáno celkové zhodnocení práce.

Abstract

Migration of Roma from selected localities of South Bohemia abroad and back.

Key words: migration, discrimination against Roma, Romany family, Roma employability

The work deals with finding reasons migration of Roma from selected locations in South County abroad and back. It is divided into theoretical and practical. The theoretical part describes the issue of Roma migration, job opportunities and related discrimination against the Roma minority. On this basis, then take into account the reasons for Roma had moved abroad. In the theoretical part of the thesis are listed as sources of citation dismissal of social workers working with minority, who are the issue of Roma migration familiarity.

The practical part of the thesis research, research methodology, are taken into account the possibility of bias assessment research and the actual evaluation of semi-structured interviews. Discussion includes a recapitulation of the work, which is described at the end of the overall evaluation of the work.